

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer: **985**

KERKELIJK LEVEN

G.J. van Middelkoop

Zelfontplooiing
door dienen

MEDITATIEF **989**

K. van Bekkum

Ups and downs

WANDELEN MET GOD **990**

J. Hagg

Stress-bestrijding

ACHTERGRONDEN **992**

A.N. Hendriks

Wedergeboorte door
het Woord?

KERK EN MUZIEK **998**

J. Smelik

Lied tegen het licht 3 (slot)

UIT HET ADC **1002**

G. Harinck

Prof. dr. S. Greijdanus

LIED VAN DE WEEK **1005**

J. Smelik

Lied 285: Geef vrede,
Heer, geef vrede

en verder...

Uit de kerken
Programma Schooldag
Nieuw uitgekomen
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

ZELFONTPLOOIING

DOOR DIENEN

Zijn God en mens eigenlijk concurrenten?

*Zo werd het eens **geformuleerd** als titel van een boek.*

*En **geeft het niet aardig weer waf** velen eigenlijk voelen?*

*Het gaat niet om onszelf, maar het gaat om God. We mogen **leven** tot Zijn **eer**, zeggen **we**.*

***Muur** wijzelf dan? Moeten wij onszelf wegcijferen? Of **moeien we de** dingen toch anders zien?*

*Mogen we zeggen: wij zijn **er ook** nog!*

*Nadat **God** vele eeuwen - in theorie althans - de voorrang heeft **gehad**, is het nu **onze** beurt. Ons menselijk bestaan, ons **leven en beleven** mogen wel waf **meer** aandacht krijgen. **Desnoods** ten nadele van **de** aandacht voor **God**. Het ene komt immers alleen tot zijn recht als **je** het andere op de achtergrond plaatst? De aandacht voor **God** concurreert met aandacht voor de mens. Of toch niet?*

Prometheus

Niet alleen voor de beleving van christenen zijn God en mens con-

currenten. In een diepzinnig verhaal bij de oude Grieken kom je dat ook al tegen. Welke plaats kreeg de mens in de

wereld? Bij de schepping kwam hij er in allerlei opzichten maar bekaaid af. Het is een weerloos schepsel; hij heeft geen vacht, hij heeft geen schild; hij is er slechter aan toe dan de dieren – hoe moet hij zich staande houden? Er is één ding waarin hij beter af is dan de andere schepselen: hij heeft verstand gekregen en dat geeft grote mogelijkheden. Zo groot dat de goden zich bedreigd achten. Daarom onthouden ze het vuur aan de mens. Prometheus gaat het voor de mensen stelen op de Olympus. Nu kan er ijzer worden gesmeed, nu kunnen de mensen machtig worden en zich breed maken. De goden gaan vrezzen voor een bestorming van de hemel en laten de mensheid verdrinken in een grote vloed. Prometheus weet enkelen te redden. Voortaan

betonen zij zich ondergeschikt aan de goden: ze brengen hen offers. Maar Prometheus regelt het zo, dat de mensen van die offers het beste deel krijgen. Nog steeds voelen de goden zich bedreigd door de mensen. Zij willen hen inperken, kleinhouden, kortwieken. Ze sturen een pakket narigheid, een doos vol kwalen en rampen die het menselijk leven neerdrukken. Weer is het Prometheus die de ellende nog wat kan beperken door de doos te sluiten voor alle narigheid vrijkwam. Het verhaal is duidelijk: goden en mensen zijn concurrenten, ruimte voor de een betekent beperking van de ander. Prometheus staat aan de kant van de mens. Hij zorgt voor ontplooiing tegenover beknotting, voor ruimte bij inperking. Hij is het prototype van de rebel tegen de goden en wordt daarvoor zwaar gestraft: vastgeketend aan een rots wordt hij dagelijks gepijnigd doordat een adelaar van zijn lever komt eten.

De mythe verbeeldt het besef, dat de ontplooiing van de mens belemmerd wordt door de goden. Het beste wat bereikt kan worden is een contract, dat een vreedzame coëxistentie regelt tussen twee partijen die elkaar bedreigen.

De mens in opstand

De mythe van Prometheus is een oud verhaal, maar ze is tekenend voor de ongelovige beleving van de dingen in alle tijden. Tegenover de voorschriften van de openbaring claimt de mens ruimte voor zijn eigen verstand. Godsdienst wordt gezien als iets wat de ontplooiing van het denken en de ontwikkeling van het maatschappelijk leven tegenhoudt. In onze eeuw breekt de opstandigheid zich baan in alles. Overal zie je de rebellerende mens: in diepzinnige filosofische verhandelingen en in televisieshows voor oppervlakkig amusement. Overal kom je de mens tegen die zich niet wil schikken naar absolute normen die van bovenaf komen, van God of

van vaders, want die brengen dwang en beperking in het spontane leven: wij willen volledig vrij zijn!

De Franse filosoof Camus noemde Prometheus het model van de moderne mens. Elk mens heeft een 'prometheïsch' hart. Hij is rebel. Zichzelf genoeg. Aan niemand verantwoording schuldig. Onze tijd spreekt over mondigheid en vrijheid, zelfontplooiing en emancipatie. Het is een prometheïsche tijd, waarin ieder zich breed wil maken, niet geremd, niet ingeperkt – of het moest zijn door welbegrepen eigenbelang – niet door anderen bepaald. Vrije zelfontplooiing is het karakteristieke ideaal van de wereldse mens vandaag.

Kenmerk van de Christen

En wat is kenmerkend voor de Christen? Hij gaat 's zondags naar de kerk. Is daarmee alles gezegd? Nee, kenmerkend voor de Christen is dat hij onderdaan is van God, burger is van zijn koninkrijk, in heel zijn leven Gods koningsmacht aanvaardt.

Als het goed is leren onze kinderen veel bij het opgroeien. Hun horizon wordt breder, hun kijk op de dingen verdiept zich. Ze worden geleidelijk aan volwassen; minder kind; mondiger. Hun leven ontplooit zich; het leven wordt boeiender en de toekomst belooft nog meer. Bij die ontplooiing van het leven is daar elke dag het lezen uit de Bijbel en het gebed, thuis en op school. Elke week godsdienstonderwijs, catechisatie, vereniging en kerk. Dat alles wil meer zijn dan een fraaie vlag, meer dan uiterlijkheden. Het gaat daarin om hun hart, het centrum dat alles in je leven bepaalt. Je keuzen, je voorkeuren, je doen en laten, de gerichtheid en stijl van je leven. Het gaat erom, dat onze kinderen dat hart, dat allesbeheersende centrum, gewonnen geven aan God, zodat Hij dat mag bepalen en regeren, daar als koning wordt aanvaard.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. G. GUNNINK, DRS. I.D. HAARSMA,
DRS. P. HOUTMAN, DRS. B. LUITEN,
DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).
Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

 de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Zicht en bezieling

De Bijbel geeft ons immers wijsheid, inzicht en doorzicht.

* Ze geeft ons **een** heel bepaalde kijk op *onszelf*: we zijn door God geschapen en **ondanks** de diep ingrijpende en verwoestende zonde genadig verlost en **toch** weer geroepen tot het dienen van God, niet pas later in de hemel, maar hier en nu.

* Ze geeft ons ook een heel bepaalde kijk op de **wereld**: ze is door God geschapen, door de zonde ontwricht, maar niet losgelaten door God. Hij werkt aan een **herscheping** en de wereld is de werkplaats van God die bouwt aan **zijn** nieuwe Rijk, dwars door alle zuchten en **geboorteweën** heen.

* De Bijbel geeft ons ook een kijk op **onze taak in deze wereld**: **ons** leven **en** ons werken is zinvol, want **God** wil ons inschakelen in zijn werk, wij zijn bestemd om iets goeds voor Hem te doen (Efeziërs 2:10).

* De Bijbel geeft ons niet alleen een goede **kijk** daarop, maar geeft ons ook **bezieling** daarvoor: wat is het waard dat we ons ervoor inzetten? **Zo** mogen wij *onszelfen* onze **mogelijkheden ontplooien in een wijder** perspectief: **we** mogen dat doen ten behoeve van die **taakvervulling** voor het oog **van God**! Dat betekent: **wek zelfontplooiing**, maar geen **zelfbepaling**. Niet vooral vragen naar wat ik leuk zou vinden, maar allereerst vragen naar Gods wil, Hem koning laten zijn in ons leven, elke dag aanvaarden dat **Hij over** ons regeert. **Als** burger van Gods rijk laten we ons onze taken en opdrachten geven van boven, laten we ons gezeggen hoe we moeten doen en denken.

Daarin gaan we een andere **weg** dan veel mensen om ons heen, de mensen als **Prometheus**, de rebellerende mens, die het zelf uitmaakt, **afgaat** op eigen gevoel en eigen idee.

Aanvaarden van Gods **koningsheerschappij** in ons leven, betekent voortdurend luisteren naar **wat** Hij heeft geopenbaard. En als het goed

is **in** toenemende mate **zicht krijgen** op de betekenis daarvan voor ons denken en ons handelen. Onze verdere **ontplooiing vraagt om een verbreding en verdieping van geloofskennis die gelijke tred houden met de groei van andere kennis**.

Dat betekent een **goede tijdsinvestering** en **prioriteitsstelling**. Waar is ons hart? Hoeveel ruimte maken we voor persoonlijke bijbelstudie, voor het lezen van artikelen die ons **kunnen toerusten, voor het** bijhouden van geestelijke en kerkelijke **ontwikkelingen, voor het** doorpraten van wat de dienst van God in **déze** tijd van ons vraagt? Alleen zo kan immers onze zelfontplooiing in het juiste kader blijven en een zinvolle plaats **krijgen** in het **grote** geheel. Het is goed ons telkens **weer** met deze vragen te confronteren; goed voor een **verantwoord** eigen leven en goed voor een **aanstekelijk** voorleven aan **opgroeïende** jongeren, die mee door onze woorden en daden leren **wat** geloven is.

Ontplooiing door gebondenheid

En toch **kan** de vraag ons beklemmen: geeft dit geen plichtmatig leven? Ingeperkt? **Smalsporig**? Angstvallig? Vreugdeloos? Is het **toch** niet zo dat God ons klein houdt? Kortwiekt Hij **een** leven **dat** een veel hogere vlucht kon hebben? De vrijzinnige dr P. Smits vond geloof een belemmering van het proces van menswording. Naar **zijn** idee levert de traditionele kerkelijke geloofspraktijk gevaren op voor de volledige individuele ontplooiing van het menszijn. Ondanks de sterke schijn van het **tegendeel** moeten **wij** zeggen: Smits heeft ongelijk. Onze juiste groei en ontplooiing **vinden** we alleen in de verbondenheid met God. De mens is zo gemaakt, dat hij altijd **diéne**n moet – of de zonde, of de gerechtigheid (Romeinen 5-8). Of de tegenstander van God, die schijnvnjheid voorspiegelt om de mens tot slaaf te maken. **Of God**, die de mens aan **zich** bindt om hem

juist zo vrij te **laten** zijn, vrij van het **kwade** en **wij tot** het goede. **Dan** leven we voor God die niet onze concurrent is, maar juist garandeert dat het leven – ondanks de ook fnuikende gebrokenheid van het bestaan hier en nu – tot **een** betere ontplooiing komt, **dan** wanneer we op eigen kracht onze eigen weg gaan. Een leven dat geleefd wordt in verbondenheid met **God**, ontvangt immers levenssappen **van Hem** en rijpt in het warme licht van zijn liefde. En een leven zonder Hem is als een plant die in het donker staat, een rank die gaat verdorren.

Aanvaarding van Gods **koningsheerschappij** over ons leven is niet, dat we in ons achterhoofd de overtuiging hebben, dat Gods koninkrijk straks komt, **terwijl** ons tegenwoordige leven daar weinig van merkt. Het betekent dat we de koninklijke heerschappij van God en **Christus** ook nu **elke** dag opnieuw laten gelden in ons **dagelijks** leven. En dat door alle moeiten en zwakheden heen, ook van ons eigen **prometheïsch** hart, dat nog steeds opnieuw tot rebellie neigt. Het betekent dat **we** mogen leven onder een bewind waarbij het leven **goed** is, **waarin** we ons mogen ontplooien, niet eigen-zinnig, niet egoïstisch, maar dienend en daarom des te mooier en bevredigender.

Niet kijken, maar luisteren

Het is duidelijk, dat het heel wat van ons vraagt, de dingen werkelijk **zo** te zien en te beleven. De schijn van het tegendeel is bijzonder sterk. De werkelijkheid van alle dag lijkt op andere dingen te wijzen. De dichter van Psalm 73 had het er al benauwd onder. Het leven zonder God lijkt **zich** **geweldig** te ontplooiën. **Hij** raakte afgunstig op mensen die zonder God of gebod leefden, toen hij zag hoe goed het hun ging. En daarnaast leek **het** hem dat hij voor niets eerlijk had geleefd, voor niets zijn **handen** schoongehouden; elke dag bracht hem nieuwe **ellen**de. Pas in het licht van Gods open-

baring kreeg hij een andere visie op de dingen: het leven van wie God verlaat loopt dood. Mensen zonder God gaan te gronde, lezen we ook in Psalm 37; hun leven kan een geweldige expansie vertonen, maar loopt op niets uit.

Als het voor psalmdichters al moeilijk was en wij er al moeite mee hebben tegen de overweldigende schijn van wat we om ons heen zien vast te houden aan wat we van de HERE horen – hoe moeilijk moet het dan wel zijn voor opgroeiende jonge mensen om een juiste kijk te krijgen. En tegen de – al zo oude – leugen in, dat het dienen van God een beknotting betekent van het menszijn, te aanvaarden dat we alleen in dat dienen van de HERE, waarop we als schepsel van Hem zijn aangelegd, worden zoals we zijn bedoeld en zoals we kunnen zijn. Wij en zij moeten niet kijken naar wat we zien, maar luisteren naar wat God over de dingen zegt. Het lijkt mij heel belangrijk dat we in de geloofsopvoeding ook aan dit punt grote aandacht besteden, zowel met onze woorden als door onze daden.

Aandachtspunten

We hebben ons in vier artikelen bezig gehouden met vragen rond het *leren geloven*. De aanleiding lag in de Christelijke Gereformeerde brochure *Blijven of weggaan*. De schrijvers deden een reeks aanbevelingen voor de geloofsopvoeding die onze overweging bijzonder waard zijn.

Bij ons verder doordenken vroegen we ons af waarom het ons ten diepste gaat in de geloofsopvoeding. We formuleerden dat zo: dat jongeren *nu en straks in alles leven in een vertrouwelijke verbondenheid met de HERE, vanuit eigen hartelijke keuze en in oprechte toewijding*.

Vervolgens kwamen we op een aantal fundamentele zaken waaraan we naar mijn idee goede aandacht zouden moeten besteden:

* Christelijk geloven en christelijk

leven passen niet bij de wereld waar we deel van uitmaken. Dat vraagt dus om kiezen en een duidelijk afstand nemen van denkpatronen en leefschema's die de hedendaagse wereld ons opdringt.

* Hoe voorkomen we dat ons gereformeerde geloven soms iets vanzelfsprekends lijkt te worden, iets dat niet meer verrast, niet meer boeit en inspireert? Hoe kunnen we voor onszelf en voor onze kinderen de levende betekenis van wat we geloven laten oplichten?

* Moeten we vaker de weg van de dialoog bewandelen om dat wat we willen 'overdragen' dieper te laten verankeren in het hart van onze jongeren?

* Beseffen we dat we in een strijd situatie verkeren, waarin ons geestelijk leven voortdurend wordt belaagd? En zien we scherp dat van ons gevraagd wordt dagelijks positie te kiezen in deze strijd; duidelijk, hartelijk en radicaal? Laten we dit ook aan onze kinderen zien?

* Moeten we niet meer innerlijke distantie nemen van de wereld waarin wij 'vreemdelingen en bijwoners' zijn, om niet besmet te worden met een wereldse geest?

* We moeten helder laten zien, dat de keus voor God en Zijn zaak ons leven zin, kleur en perspectief geeft, omdat we dan mogen leven in verbondenheid met de HERE.

* We moeten afstand nemen van de sfeer waarin je door je omgeving laat bepalen wat je denkt en wat je doet. Wij en onze kinderen mogen toegroeien naar een christelijke volwassenheid, waarbij ons apart staan daarin uitkomt, dat we leven van binnenuit, volgens een innerlijk kompas dat zich laat oriënteren op onze Heer.

* We moeten onszelf en onze kinderen voortdurend voorhouden, dat verbondenheid met God geen belemmering is voor onze eigen ontplooiing, maar dat we pas echt onszelf worden en ons doel bereiken wanneer we ons toewijden aan zijn dienst.

In ons geloven en leren geloven zijn wij volstrekt afhankelijk van de

Heilige Geest. Maar Hij schakelt ons daarbij wel in, met alle mogelijkheden die Hij ons daarbij geeft, en vraagt optimale inzet daarvoor. Laten we elk voor zich en samen met anderen vanuit een sterk besef van verantwoordelijkheid tegenover onze Heer zoeken naar wat de beste aanpak is van de geloofsopvoeding in deze tijd, opdat ook onze kinderen mogen leven in een hartelijke liefde tot God.

Drs G.J. van Middelkoop is oud-conrector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort.

M meditatief

*Een blij hurt maakt het aangezicht vrolijk
maar door harteleed wordt iemand terneergeslagen*

Spreuken 15:13

Stemmingen

Lachen en huilen zijn uitingen van blijdschap en verdriet. Dat lijkt een open deur, maar snap jij hoe dat werkt? In zijn hierover nadenken is de spreukendichter tot een formule gekomen. Rij verwondert zich. Stemmingen gaan van binnen naar buiten. Onverbidlijk verspreiden ze zich daarna als een olievlek. Wie blij is laat dat zien. **Hoe** dan ook. Zelfs op plaatsen waar vrolijkheid niet gepast is, laat vitaliteit zich toch voelen. Met verdriet gaat dat net zo. Een somber gezicht spreekt boekdelen, maar ook bij meer gecamoufleerd optreden kan vlakheid, verdriet of een depressie de ondertoon bepalen. Wat in het hart is, komt naar buiten. Het houdt geen halt. Vrolijkheid straalt uit, een heel huis fleur op. Je kunt een glimlach niet langer onderdrukken en voelt je heel even weer wat vrijer. Verdriet legt een deken over het leven. Wie neerslachtigheid opmerkt, dempt zijn stem en wordt zo tot stilte en overdenking gedrongen.

Meebeleven

Vrolijkheid en neerslachtigheid zijn deel van het leven. God heeft een schepping gegeven om vrolijk te zijn, om vrijheid te genieten, om het leven te proeven en de schoonheid ervan te voelen tintelen. Maar het leven kan ook zo bitter zijn. Verwachtingen knappen af, mensen

worden beschadigd en teleurgesteld, er is zonde, er is dood. Spreuken heeft hier een niet zo simpel thema bij de kop. De dwaasheid maakt het leven zo tegenstrijdig. De bewegingen van blijdschap en verdriet druisen zo vaak tegen elkaar in. Iedereen is onderworpen aan de beweging die blijdschapen verdriet en dat maakt het er niet gemakkelijker op. Het licht van blijdschap kan over je omstralen en je meeslepen. Maar anderzins enthousiasme kan je ook wegdrukken, omdat je er helemaal niet voor in de stemming bent. Golven van rouw en verdriet kunnen hartelijk meeleven en warme liefde opwekken. Maar anderzins neerslachtigheid kan je ook overspoelen op een moment waarin dit voor je gevoel vloekt met al het positieve dat God in dit leven geeft. En wat heb je dan meer te bieden dan misplaatst meeleven? Er is veel dwaasheid in de wonderlijke beweging van onze stemmingen.

Gods meeleven

God bekijkt de schoonheid en dwaasheid van het leven vanuit zijn eigen wijsheid. Hij wil ons die wijsheid ook leren. Mensenharten liggen voor Hem open. Onze vreugde en ons verdriet hebben zijn aandacht. Hij gaat ons voor in het met verwondering kijken naar de beweging van onze stemmingen. Langs toppen en dalen laat Hij zijn wijsheid zien, gaat Hij voor in fijngevoeligheid. Mensen leven vaak zo makkelijk mee, hebben van die goedkope spreekwoorden bij de hand. 'Gedeelde smart is halve smart'. Alsof iemands verdriet niet juist wordt verdubbeld doordat een ander doet of hij er wel in kan ko-

men. Gods spreuken zijn nooit goedkoop. Zijn waarnemingen zijn nooit oppervlakkig. Integendeel. Hij weet dat er redenen zijn dat stemmingen je leven beheersen. Iedereen mag het weten als de schepping aan z'n doel beantwoord. Dat is aanstekelijke vreugde waard. En de wereld mag verdriet niet ontkennen. Het bestaat en legt een deken over alles wat mooi is. Hij kan er helemaal in komen. Sterker nog, niemand ervaart als Hij hoe tegenstrijdig deze bewegingen zijn. Hij haat die tegenstrijdigheid en zal er eens definitief een eind aan maken. Want de wijze bij uitstek, Jezus Christus, heeft niet voor niets onze bruiloften meegevierd en onze lasten gedragen.

Drs. K. van Bekkum is wetenschappelijk assistent aan de Theologische Universiteit te Kampen.

W wandelen met God

'Hebt u er al weer zin in?'

Overall hebben mensen na hun vakantie de draden wem opgepakt waaraan zij voordien bezig waren. Wat dat betreft verschillen kerk en wereld niet zozeer. Pas opgeruimde bureaus raken weer bedolven onder stapels oude en nieuwe dossiers. De vergaderkraan staat weer voluit open en een stroom van vergaderingen vult onze maagdelijke agenda's tot ver in het volgende jaar. Verenigingen en catechisatiegroepen en werkgroepen en dito-verbanden en subcommissies en studieclubs en raden en staten en al die anderen staat weer een heel seizoen te wachten.... 'Hebt u er al weer zin in?' vraagt de openaar van het vergaderseizoen, met bijbehorende aanmoedigende glimlach. Een kind kan snappen dat het een retorische vraag is en iedereen zwijgt dan ook braaf. Hij zou gek opkijken als al die denk wolken boven al die mensen van 13 tot 88 ineens hoorbaar zouden zijn.... Trouwens: zou hij er zelf wel echt zin in hebben?

'Dat wordt weer stressen!'

Hoor je het jezelf al zeggen bij het invullen van je jaaragenda? We moeten het weer vol zien te houden tot eind juni (als het mee zit) of tot begin augustus (als je het wat minder treft). 'Wat doen we elkaar aan!' denk je er als vanzelf achteraan. In een vlaag van nuchterheid. Of was het toch een vlaag van mistroostigheid? Tja, wat zullen wij van deze dingen zeggen.... In ieder geval dit: het mag dan de gewoonste zaak van deze verzakelijkte wereld wezen dat de ene mens de andere mens de stress injaagt, Gods

bedoeling is het allerm minst. Aanmoedigen is bijbels. Maar 'jakkeren met God' kom ik nergens tegen. 'Wandelen met God' wel. Een uitdrukking waarin rust en ruimte doorklinkt. Laten we dat elkaar gunnen en zo'n mild en groeizaam klimaat in de kerk cultiveren.

Stress houdt het leven spannend!

Voor een afdoende bestrijding van stress is het goed je te binnen te brengen wat dit verschijnsel in feite inhoudt. Hou-je-vast! Stress is een verschijnsel dat kan worden gedefinieerd als 'een geheel van psychische, fysiologische en biochemische veranderingen die optreden wanneer iemand aan een bepaalde prikkel (spanning) wordt onderworpen'. Op zich hoeft er nog niets mis te gaan. De Schepper heeft ons lichaam toegerust met een subliem verdedigingsmechanisme dat op spanningen onmiddellijk reageert met een verhoogde productie van de bijnierhormonen (o.a. adrenalin). Zolang de spanning aanhoudt blijft het lichaam in die verdedigingsfase. Hoe paradoxaal het ook moge klinken: een zekere mate van stress is juist gezond! Wanneer een mens zich voor een opgave, een uitdaging gesteld ziet zal hij normaliter niet op zijn lauweren gaan rusten. Zo blijft het leven 'spannend' in de goede zin van het woord. Iemand die alles maar zo in de schoot geworpen krijgt zal geen weerstand opbouwen, is al gauw blasé En dat maakt vast en zeker niet gelukkig.

Door het rode licht...

Maar hoezeer stress ook stimulerend kan werken, er zijn zeker

grenzen. En iemand die die grenzen negeert en meent dat het levenstempo ongelimiteerd maar kan worden opgejaagd, zal vanzelf oog in oog met de werkelijkheid komen te staan. Geen lichaam en geen geest kunnen nu eenmaal een blijvende alarmtoestand aan. De vaart die je juist in je leven wenste gaat er uit, want de energie is domweg op. Wie niet snel adequaat reageert op de SOS-signalen, die lichaam en geest onmiskenbaar uitzenden, zal spoedig overspannen thuiszitten en beslist verder van huis zijn dan iemand die 'alleen nog maar gewoon gestrest' is. Zij die het weten kunnen noemen de volgende rode waarschuwinglampjes die op je dashboard kunnen gaan flikkeren. Lichamelijke symptomen als: hoofdpijn, diarree, vermoeidheid, slapeloosheid. Psychische symptomen als: vergeetachtigheid, prikkelbaarheid, verminderde wilskracht, chaotisch gedrag, versterkt emotioneel en impulsief gedrag. En verder.... in de westerse samenleving, de mallemolen waarin de meeste Reformatie-lezers en -lezeressen nu eenmaal mee draaien, is niet voor niets een schrikbarende toename te constateren wat betreft de groep 'psychosomatische ziektebeelden'. Hieronder rangschikt men onder meer: te hoge bloeddruk, maagzweer, hartinfarkt, astma-aanvallen. Het lichaam krijgt – om een wielrenners-term te gebruiken – eenvoudig niet voldoende recuperatietijd om fatsoenlijk te kunnen verwerken wat de geest het aandoet. En, beginnen er al rode lampjes op te flikkeren?

'Kan ik er wat aan doen?'

Wat nu? Medicijnen? Die kunnen de vervaarlijk flikkerende lampjes

doven, zeker, maar bedenk het wel: het zijn niet meer dan tijdelijke symptoombestrijders. Voor even kunnen ze **nodig** zijn. Maar beter is het om tijd te steken in het nadenken over de oorzaken. **Antwoord** te geven op de vraag 'hoe kan een betere inrichting van mijn leven verlichting geven?' Een christen weet **maar** al te goed dat hij deze dingen maar beter kan overdenken met het Beste Boek voor Onderweg opengelegd. En als het om rust gaat, echte rust, structurele rust, dan is het zaak gehoor te geven aan de oproep van onze Heer en Geneesheer: 'Kom tot Mij, allen, die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven!' (**Matteüs 11:28**). Rust is bij Hem verkrijgbaar, maar daarvoor moeten we wel zelf in actie komen!

David's stress

Het lijkt wat anachronistisch om 'David' en 'stress' aan elkaar te koppelen. Toch: wie Psalm 131 goed leest ziet dat deze koning-profeet heel goed beseft: 'rust komt mij niet **zomaar** aanwaaien'. Hij weet uit ervaring dat het hard werken is 'jezelf tot **rust** brengen'. Aan het vredige beeld van het **kind** dat zich volledig heeft overgegeven aan zijn moeder, en daar veilig en voldaan ligt te slapen, gaat (blijkens de grondtekst) een ander beeld vooraf, verstopt in de zin 'ik heb mijn ziel tot rust gebracht'. Het is het beeld van een stuk **woest** land dat bouwrijp gemaakt moest worden: omgeploegd, **geëgaliseerd** - daar ligt het dan eindelijk, open naar de hemel, klaar om zaad te ontvangen, om vruchten te kunnen dragen **te** zijner tijd. Zo moet een leven op **orde** gebracht worden. Ook het leven van David, een mens als u en ik. Evenzeer als wij vatbaar voor de hoogmoed en de trots van 'ik zal dat karweitje wel eventjes klaren'. Er moet heel wat **strijd** geleverd worden tegen **alles** wat **te** hoog, te wonderbaar is, ook **voor** hem. Maar hoor hem **vertellen** van zijn overwinning! Het **kan** blijkbaar!

'Meer wandelen!'

Ongezonde stress bestrijden?
'Minder autorijden, meer fietsen' zegt de dokter 'en meer wandelen!' Heel goed recept, dokter! En vergeet niet je er zelf ook aan te houden.... Wie fietst of wandelt ziet meer en geniet meer. 'Minder **vergaderen**, meer bijbellezen' zegt de dominee 'en meer bidden'. Heel goed gezegd, dominee! Knoop het

vooral ook in je eigen oor. Wie wandelt met God ziet meer en geniet meer. Mag ik **weer** afsluiten met een lied? Na twee keer toch al haast een traditie. Onlangs trouwden twee leden van ons gospelkoor. Natuurlijk werden ze toegezongen voor de dienst. Een blij, om niet te zeggen een medicinaal lied van Jan Blei en Henk Ruiter (1995 uitg. Harmonia, Loosdrecht)

GENIET VAN HET GOEDE

Geniet **van het** goede dat God je heeft gegeven,
de wind in je haren en de zon op je gezicht.
Geniet van het **leven**, het spel van kleine **kinderen**,
het zingen van **een** merel in het stille avondlicht....

Refrein: Leef hier en nu met de dag van vandaag
en **drink** met volle teugen van de schoonheid om je heen.
Leef hier en nu met de dag van vandaag
de kleuren van de aarde,
het stromen **van** rivieren,
de vreugde van een woord dat rust in God - in **Hem alleen**.

Bewaar je angst voor morgen en luister naar de stilte
je mag opnieuw beginnen zo vaak als je dat wilt.
Maak ruimte in je leven en gooi het venster **open**,
vermijd de kouwe drukte en wordt van binnen stil....

Leef hier en nu..

Geniet zo alle dagen de vreugde van het leven
en leg al je zorgen in de handen van de **Heer**.
Geniet met volle teugen van seconde tot seconde,
geniet van het moment want dit moment dat komt niet weer....

Leef hier en nu...

WEDERGEBOORTE DOOR HET WOORD?

A.N. Hendriks

*In een vorig artikel stonden wij stil bij het werk van de Heilige Geest in het **begin** van **onze** heiliging, in de **dogmatische bezinning** wordt dat **begin** gewoonlijk **aangeduid** met het woord 'wedergeboorte', al is **er ook** plaats voor **een** ruimer gebruik van dit woord. Juist **het** woord 'wedergeboorte' **geeft** aan, hoe radicaal het **werk** van de Geest is, wanneer Hij met ons bezig gaat. Hij knapt ons niet wat op, maar doet ons **opnieuw geboren** worden. Er vindt niet minder dan een **totale geestelijke vernieuwing** van ons hart, ons levenscentrum, plaats.*

Nu willen wij aandacht geven aan de vraag: hoe gaat de Heilige Geest te werk, wanneer Hij zo ons hart **aangrijpt**? Gebruikt Hij ook dan het Woord of is er sprake van een rechtstreekse inwerking van de Geest op ons hart? Wat moeten wij ervan denken, wanneer de Dordtse Leerregels het evangelie een 'zaad van de **wedergeboorte**' (III/IV, 17) noemen?

Zonder ons in ons

De Dordtse Leerregels belijden de **wedergeboorte** als **iets** dat God '**zonder ons** in ons' tot stand brengt. Met deze belijdenis keren de vaders van Dordt zich krachtig tegen de opvatting van de Remonstranten. **Dezen** dwaalden niet slechts **terzake** van de **uitverkiezing**, maar ook op het punt van de **wedergeboorte**, **het werk** van de Heilige Geest in de **aanvang** van ome heiliging. Vandaar dat wij in de **Leerregels** ook een uitvoerig hoofdstuk III/IV vinden over de **bekering** tot God. De

Remonstranten wilden recht doen aan wat een **mens** juist **mtns** maakt: zijn verstand en zijn vrije wil. Als de Heilige Geest ons aangrijpten onze **wedergeboorte** werkt, **behandelt** Hij **ons niet** als 'stokken en blokken'. Zijn werk gebeurt dan ook niet 'zonder ons'. Het gaat niet **buiten de toestemming van ons verstand en de keus van onze wil** om. In de prediking werkt de Geest juist op ons verstand en wil in. In de **prediking** komt God met een '**vriendelijk appèl**' naar ons toe. Door dat **appèl** laten we ons **overtuigen** en zo komt het **dan tot de goede keus**. Als er **genade voorop** gaat, dan is dat **niet meer** dan '**appelende genade**' (Vgl. III/IV, Veroordeling van de dwalingen 7). Wie hier spreekt over het **onoverwinnelijke en overmachtige werk** van de Heilige Geest, doet de **humaniteit** van de mens tekort. God handelt hier niet 'zonder ons'. **Tussen ongeloof en geloof** in staan ons verstand en **onze wil**, die beide moeten **meewerken**, wil het tot we-

dergeboorte komen.

Tegenover deze visie van de Remonstranten hebben de gereformeerden het '**onmiddellijke**' van het werk van de Heilige Geest in de **aanvang** van onze heiliging beleden. Wanneer zij in dit verband spraken over '**onmiddellijke wedergeboorte**' bedoelden zij niet &t de Geest hierbij **werkt** zonder het Woord, maar dat zijn vernieuwend werk in **ons** niet **afhankelijk** is van de toestemming van ons verstand en de keus van onze wil. De werking van de Heilige Geest is in die **zin on-middelijk**, dat **er** niets in staat tussen deze werking en de vernieuwing van ons hart. Zo vormt de **uitdrukking** '**onmiddellijke wedergeboorte**' een **fel** protest tegen de remonstrantse gedachte, dat de mens in zijn bekering '**meewerkt**' met Gods genade.' Er is hier van enige medewerking geen sprake. De **Heilige Geest werkt dit** 'zonder **ons in ons**'. **Dat** een mens opnieuw geboren wordt, is enkel toe te schrijven aan de genade van Gods Geest!

A. Kuyper

De **uitdrukking** '**onmiddellijke wedergeboorte**' wordt meestal in een andere betekenis **gebruikt** dan onze gereformeerde vaders het deden. Zij geeft dan aan dat de eerste verandering van ons hart geschiedt door een rechtstreekse werking van de Heilige Geest, waarbij het Woord geen rol speelt. **Een** dove kan niet horen en een **dode kan niet opstaan**. Wil het Woord bij ons gehoor vinden, dan moet de Heilige Geest ons hart openen en **levendmaken**. Dat nu gebeurt door een rechtstreekse werking **van** de Geest en zo is er dan ook sprake van

'onmiddellijke' **wedergeboorte**.

A. Kuiper (1837-1920) is, zoals bekend, een krachtig verdediger van deze **onmiddellijke** wedergeboorte geweest. Wij zagen reeds hoe Kuiper **meent** dat het bij de **wedergeboorte** gaat om het inplanten van een **levenskiem**, om het inbrengen van 'iets' in het **centrum** van onze persoonlijkheid, om het instorten van **geloofsvermogen**. Op welke manier de Heilige **Geest** hier **te** werk gaat, zien wij volgens Kuiper bij een klein kind. 'Het kan het gepredikte Woord nog niet horen. Alle 'zedelijke' **werking** is hier uitgesloten. Juist bij zo'n klein kind zien wij, hoe **on-middellijk** God bij **dat** inplanten van de levenskiem werkt.' Er is geen sprake van vermaan en horen. Het **kind** is geheel lijdelijk. **Gód** doet iets aan het **kind**. Daarom heeft de wedergeboorte "niets uitstaande **met** al die andere werkingen Gods waardoor **Hij** **mid-dellijk** op ons werkt, gelijk **Hij** dit doet door het Woord, door de Sacramenten, door onze levenservaringen, door **allerlei ontmoetingen** enz. Er is in de **wedergeboorte** geen middellijke **werking** van wat aard ook. Als God een zondaar **ten** leven wederbaart, doet **Hij** dit rechtstreeks en **onmiddellijk**, zonder **eenig** tusschentrekend **instrument**".⁴ Kuiper komt dan ook tot een andere heilsorde⁵ dan bij gereformeerden gebruikelijk is. Bij Kuiper gaat niet de roeping voorop, maar de **wedergeboorte**. De roeping funktioneert bij Kuiper pas bij de 'beker-**ring**', die Kuiper scherp onderscheidt van de eerste **levendmaking** of **wedergeboorte**.⁶ Bij de **wedergeboorte** wordt een levenskiem ingebracht, het **vermogen** om te geloven ingeplant. Dit doet de Heilige Geest **zonder het** Woord, rechtstreeks. Maar wil dit nieuwe leven **ontkiesen**, wil het komen tot de **daád van** het geloof, dan is het Woord het onontbeerlijke middel. Het sluimerende leven wordt door de roeping **gewekt**.⁷ De stem van het evangelie maakt **dat** 'de slapende' ook werkelijk opstaat. De prediking **gaat** dan ook uit tot mensen die reeds le-

vendgemaakt zijn, zij roept reeds **wedergeborenen** tot bekering.'

H. Bavinck

De opvatting van Kuiper is niet onweersproken gebleven. Wij denken hier vooral aan H. Bavinck (1854-1921), de theoloog, die naast Kuiper grote invloed in gereformeerde kring uitgeoefend heeft. In 1903 publiceerde Bavinck een studie over **roeping** en **wedergeboorte**, waarin hij **onmiskenbaar** Kuipers visie Bavinck volgt – in tegenstelling tot Kuiper – wat de **heilsorde** betreft, Calvijn en de oude gereformeerden, die de roeping aan de **wedergeboorte** laten voorafgaan. Hij wil **nadrukkelijk** eraan vasthouden dat het gepredikte Woord het zaad van de wedergeboorte is. Doven kunnen inderdaad de stem van het **evangelie** niet horen, maar dat betekent voor Bavinck niet dat de aanvang van onze heiliging zonder het **middel van** het Woord geschiedt. "Doven kunnen niet **hooren**, **maar** God kan ze onder en in verband met de uitwendige roeping **hooren**-de **maken**. Dooden **kunnen** niet opstaan, **maar** God kan door middel van het **Woord** het zaad des levens in hunne harten planten, zó dat zij met den **verloren zoon** opstaan en tot den Vader gaan. In al deze gevallen **houdt** de wedergeboorte verband met de roeping, de **werking** des **Geestes** met de bediening des Woords."¹⁰ Er zijn bij Bavinck tal van uitspraken te vinden, die de **indruk** geven dat hij **recht** doet aan het belijden van de **Dordtse** Leerregels, dat het God behaagd heeft **zijn** genadewerk in ons te beginnen door de **prediking** van het evangelie (V, 14). Maar bij nauwkeurig lezen blijkt dit toch niet het geval te zijn. Dit komt doordat Bavinck meent dat het Woord 'op zichzelf beschouwd' en als **zodanig** niet anders dan een 'zedelijke, **radende** werking' uitoefenen **kan**." Er gaat van het Woord slechts een 'zedelijke **werking**' op ons gemoed uit.¹²

Wil het tot wedergeboorte komen, dan moet er **bij** het Woord "eene krachtdadige, **onverwinlijke**, rechtstreeksche werking des Heiligen **Geestes**" komen,¹³ dan moet de Heilige Geest zijn werking 'garen' aan het **Woord**¹⁴ en met zijn almachtig kracht in het hart van de mens doordringen.

Typerend voor Bavinck is het, wanneer hij stelt: "Omdat het Woord **op** zichzelf overeenkomstig zijn aard en natuur geen andere dan **eene** zedelijke werking kan uitoefenen, gaat **aan** het zaligmakend **hooren** van dat Woord, niet steeds in tijd, maar wel in orde, de wedergeboorte **vooraf**".¹⁵

Voor Bavinck geschiedt de wedergeboorte dan ook niet door het Woord. Toch wil hij het Woord als een zaad van wedergeboorte blijven zien en uitwendige roeping niet scheiden van de **verborgen** werking van de Geest. Zijn oplossing is dan deze: "De wedergeboorte heeft dus plaats **onder** het Woord, **bij** het Woord, met het Woord, maar geschiedt niet **door** het Woord..."¹⁶ **God** werkt de **wedergeboorte** waar het Woord is en verkondigd wordt. Hoewel Bavinck tegenover Kuiper bepleit om bij de heilsorde **weer** met de roeping te beginnen, is hij naar mijn mening niet consequent. **Aan** het horen van het Woord gaat de wedergeboorte vooraf. Niet steeds in tijd, maar wel in orde. Om het Woord zaligmakend te **hooren**, is er een eerste daad van de Heilige Geest nodig, **die** het hart voor het Woord opent. En die eerste daad van de Geest geschiedt wel in verband met het Woord, maar niet door het Woord. R. H. **Bremmer** heeft dan ook gelijk, wanneer hij **zegt** dat Bavinck op dit **beslissende** punt **overging** op de lijn van hen, die hij wilde bestrijden." Doordat Bavinck de werking van het Woord beperkte tot een zedelijke, **aanradende**, werd hij verhinderd recht te **doen** aan de belijdenis van de Leerregels dat het God behaagd heeft zijn genadewerk in ons te beginnen **door** de prediking van het evangelie,

en aan het Woord als een zaad van wedergeboorte.

De kleine kinderen

G.C. Berkouwer wijst er op, hoe in de beschouwingen van Kuiper en Bavinck over de wedergeboorte het behoud van de jong-stervende kinderen van de gelovigen een belangrijke rol speelt.¹⁸ Als men zonder wedergeboorte Gods koninkrijk niet kan zien (vgl. Joh. 3:3), hoe staat het dan met kleine kinderen, die jong sterven? Vanuit die vraag ging men nadenken over de mogelijkheid van wedergeboorte vóór geloof en bekering. Wil er voor zulke kleintjes behoud zijn, dan moet er een wederbarend werk van de Geest zijn, dat niet gepaard gaat met de uitwendige roeping door de prediking van het evangelie. Voor Kuiper is het een uitgemaakte zaak. "Want een wicht van een jaar hoort het Woord niet".¹⁹ Daarom is de eerste levendmaking een daad van God, die niet gebonden is aan het middel van het Woord. Als de Heilige Geest hier door middel van het Woord zou werken, dan zouden de jong stervende kinderen verloren zijn. Er is bij de wedergeboorte echter sprake van een rechtstreekse werking van de Geest, zonder tussenkomst van het Woord.

Bavinck spreekt voorzichtiger. Hij wil uit wat God doet met deze kinderen niet zoals Kuiper een algemene regel maken. Bavinck meent dat bij hen de wedergeboorte wel geschiedt zonder het middel van het Woord,²⁰ maar hij gaat niet zo ver dat hij iedere band met de roeping door het Woord doorsnijdt. Juist als kinderen van het verbond zijn deze kinderen geroepen van Godswegen. "Al is het, dat zij voor zichzelf de dingen des evangelies niet verstaan, zij zijn toch geroepen met en in hunne ouders. . . als het zaad van Christenouders worden zij, niet los van de bedeeeling des Woords, maar in verband met deze, inwendig geroepen door den Heiligen Geest en alzo in de wedergeboorte Christus

ingelijfd". Bavinck maakt hier – om met A. A. van Ruler te spreken – 'een reuzenzwaai aan de rekstok', om nog enigszins het verband tussen roeping en wedergeboorte hier vast te houden, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat hij wat de kleine kinderen betreft, het standpunt van Kuiper dicht benadert.

Merkwaardig is dat Bavinck bij zijn betoog verwijst naar Dordtse Leerregels, I, 17, waar de kerk spreekt over wat godvrezende ouders mogen geloven ten aanzien van hun jong stervende kinderen. Hij meent blijkbaar dat zijn opvatting in dat spreken steun vindt. Het is echter niet 't geval. De Leerregels zwijgen over wat God aan die kinderen doet. Er wordt niet over hun wedergeboorte gesproken. Eerbiedig honoreren de Leerregels dat de verborgen dingen zijn voor de Here, onze God. Zij spreken over de heiligheid van de kinderen van de gelovigen uit kracht van het genadeverbond. Daarom moeten godvrezende ouders niet twijfelen aan het behoud van hun jong stervende kinderen. Het is opmerkelijk dat men in Dordt hier niet Calvijn volgde, maar alles zette op de heerlijke waarheid van het verbond! Tegenover die waarheid verbleken alle wedergeboorte-speculatiën aan zien van de kinderen.

Belijdenis en Schrift

Wij hoorden de Leerregels al zeggen dat het God behaagd heeft zijn genadewerk in ons te beginnen door de prediking van het evangelie (V, 14). Typerend voor onze belijdenis is dat de Heilige Geest de Geest van het Woord is, die door het (gepredikte) Woord zijn vernieuwend werk in en aan ons doet. De Heidelbergse Catechismus zegt in Antwoord 21, dat de Heilige Geest het geloof in ons hart werkt door het evangelie. In Antwoord 65 wordt beleden dat de Geest het geloof in ons hart werkt 'door de verkondiging van het heilig evangelie'. De Nederlandse Geloofsbelijdenis

sprekt in Artikel 24 over het ware geloof, dat 'in de mens verwekt wordt door het horen van het Woord en door de werking van de Heilige Geest'. In Artikel 35 is sprake van 'de tweede geboorte, die geschiedt door het Woord van het evangelie'. In de Leerregels wordt gezegd dat God besloot de uitverkwenen met kracht 'te roepen en te trekken door zijn Woord en Geest', terwijl in I, 16 gesproken wordt over 'de middelen, waardoor God naar zijn belofte dit alles in ons bewerkt'. Elders spreken de Leerregels over de bovennatuurlijke werking van God waardoor Hij ons opnieuw geboren doet worden, en wijzen zij erop dat deze werking niet uitsluit 'het gebruik van het evangelie, dat de wijze God tot een zaad van de wedergeboorte en voedsel voor de ziel bestemd heeft' (III/IV, 17). In V, 7 wordt nog gewezen op het onvergankelijk zaad, waaruit de ware gelovigen opnieuw geboren zijn.

Onmiskenbaar leert onze belijdenis dat de levendmaking van ons hart of de wedergeboorte als begin van onze heiliging een werk van de Heilige Geest is, dat Hij doet door het (gepredikte) Woord.

Mijns inziens spreekt de belijdenis daarin gelovig de Schrift na. Door de prediking van Petrus komt men op de Pinksterdag tot inkeer (Hand. 2:37). Paulus zegt dat het geloof is uit het horen van het Woord van Christus (Rom. 10:17). De apostel schrijft dat het God behaagd heeft door de dwaasheid van de prediking te redden hen die geloven (1 Kor. 1:21). Hij noemt het woord (de prediking) van het kruis 'een kracht Gods' (1 Kor. 1:18). Jakobus zegt: "Naar zijn raadsbesluit heeft Hij ons voortgebracht (gebaard) door het woord der waarheid" (Jak. 1:18). En Petrus bindt zijn lezers op het hart, dat zij wedergeboren zijn "niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad door het levende en blijvende woord van God" (1 Petr. 1:23).²³ Wedergeboorte dus inderdaad door het Woord, maar door het Woord

als middel in de hand van God de Heilige Geest! Dat is – om met Calvin te spreken – 'het gewone beleid en beheer' dat God bij het roepen van de **zinnen** pleegt in acht te nemen. God kan in **zijn** soevereiniteit andere **wegen** gaan, maar in ons nadenken over deze dingen hebben wij ons te houden aan wat de **Schrift zo duidelijk leert**. In een laatste artikel wil ik nog wat meer ingaan op de verhouding Geest en Woord.

¹ H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, Kampen 1903, zegt: "In dezen zin verstaan, is de leer van de onmiddellijk werkende genade het kenmerk van alle anti-pelagianische theologie" (p. 22).

² Vgl. A. Kuiper, *Het werk van den Heiligen Geest*, Kampen 1927, p. 393: "De zaak zelve komt bij zulk een kindeke zuiver voor, en niet in gemengden vorm".

³ W. H. Velema, *De leer van de Heilige Geest bij Abraham Kuiper*, 's-Gravenhage 1957, merkt op: "Even onmiddellijk als Kuiper zich in de schepping het contact tussen de Heilige Geest en de levenskiem denkt, even onmiddellijk is de wedergeboorte!" (p. 147). Vgl. p. 152 noot 48: "De onmiddellijke wedergeboorte komt met innerlijke konsekventie in Kuipers theologie naar voren".

⁴ A. Kuiper, *E Voto Dordraceno*, III, Amsterdam 1905, p. 411, 412.

⁵ Onder 'heilsorde' verstaat men in de dogmatische bezinning de weg, waarlangs Christus ons door zijn Geest deel geeft aan het heil. Voor een bredere opvatting, vgl. J. van Genderen/W. H. Velema, *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, Kampen (1992), p. 524.

⁶ Vgl. A. Kuiper, *Het werk van den Heiligen Geest*, p. 407: "En om het nu nog nader te omschrijven, in het eerste stadium der wedergeboorte, zijnde de levendmaking, werkt God zonder middel; in het tweede stadium der wedergeboorte, zijnde de bekeering, werkt Hij door een middel, te weten de prediking des Woords. Vgl. ook p. 410.

⁷ Vgl. A. Kuiper, *Het werk van den Heiligen Geest*, p. 385.

⁸ Vgl. C. Veenhof, *Predik kat Woord. Gedachten en beschouwingen van dr. A. Kuiper over de prediking*, Goes z.j., p. 278 e. v.

⁹ A. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, Kampen 1903. R. H. Bremmer, *Herman Bavinck als dogmaticus*, Kampen 1961, merkt over deze studie op: "Ze voert ons nog meer dan de Dogmatiek tot in het hart van Bavincks opvattingen over de verhouding van Woord en wedergeboorte, evangelische mping en werking des Geestes" (p. 263).

¹⁰ H. Bavinck, *a.w.*, p. 143.

¹¹ H. Bavinck, *a.w.*, p. 203. Vgl. p. 213. Bavinck meent & de gereformeerden hierover eenstemmig dachten met de Remonstranten (vgl. *a.w.*, p. 212). Terecht spreekt C. Trimp over het 'diepe misverstand' bij Bavinck (vgl. C. Trimp, *Is de prediking 'uiterlijk'?*, in: Beziel verband. *Opstellen aangeboden aan prof. J. Kamphuis*, Kampen 1984, p. 227).

¹² Vgl. H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, IV, Kampen⁴ 1930, p. 55.

¹³ H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, p. 110. Vgl. p. 214.

¹⁴ H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, p. 189.

¹⁵ H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, p. 213.

¹⁶ H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, p. 220, 221. Vgl. p. 227: "Want de Heilige Geest werkt in den regel wel met en onder, maar niet door het Woord. Hij is niet onlosmakelijk aan de middelen gebonden".

¹⁷ Vgl. R. H. Bremmer, *a.w.*, p. 269. Bremmer schrijft: "Wij zijn van mening, dat Bavinck op dit beslissende punt zich aansloot bij de theologie van dr. Abraham Kuiper" (p. 358).

¹⁸ Vgl. G. C. Berkouwer, *Geloof en heiliging*, Kampen 1949, p. 93, 94.

¹⁹ A. Kuiper, *Het werk van den Heiligen Geest*, p. 409.

²⁰ Vgl. H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, p. 113: "God kan zijne weldaden uitdeelen ook zonder het middel des Woords, en Hij doet het bij de kleine kinderen der geloovigen". Vgl. p. 116: "Ten aanzien van de kinderen des verbonds, die sterven in hun prille jeugd, beleden & Gereformeerden eenparig, dat zij zonder hun weten, en dus ook zonder uitwendige roeping, door Gods Geest werden wedergeboren en alzoo in den hemel opgenomen".

²¹ H. Bavinck, *Roeping en Wedergeboorte*, p. 114, 115.

²² Calvin erkent dat voor de gelovigen het Woord her enige zaad van de wedergeboorte is (vgl. 1 Petr. 1:23), "maar wij ontkennen, dat men daaruit moet opmaken, dat de kleine kinderen door Gods kracht niet kunnen wedergeboren worden: welke Hem even gelijkelijk ten dienste staat, als ze voor ons onbegrijpelijk en bewonderenswaardig is. Bovendien zou het niet voorzichtig genoeg zijn de Here het vermogen te ontzeggen, dat Hij zich aan de kinderen op een of andere wijze zou kunnen kenbaar maken" (*Inst.*, IV, 16, 18).

J. van Genderen tekent hierbij aan: "Men kan de vraag stellen, of dit wel geheel in overeenstemming is met Calvijn's eigen leer van het samengaan van Woord en Geest. Wordt hier de deur niet geopend voor de leer van een onmiddellijke wedergeboorte?" (De doop bij Calvin, in: *Rondom de doopvont*, red. W. van 't Spijkere, a. Goudriaan 1983, p. 289).

²³ Te gemakkelijk identificeert men 'zaad' en 'woord'. Petrus gebruikt verschillende voorzetsels 'uit' onvergankelijk zaad in 'door' het Wende woord. P. H. R. van Houwelingen schrijft: "Deze twee bepalingen zijn van elkaar onderscheiden. De verkondiging van het Woord heeft bevruchtend gewerkt. Met behulp daarvan heeft God nieuw leven verwekt, dat wezenlijk anders is dan bij een natuurlijke conceptie. In het laatste geval ontstaat vergankelijk leven. Door middel van het Woord plant God echter onvergankelijk leven voort. Het zaad is een kiem van onvergankelijk leven dat uit God komt" (1 Petrus. *Rondzendbrief uit Babylon*, Kampen (1997), p. 70).

Dr. A. N. Hendriks is predikant van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort-Centrum.

Uit de kerken

Adreswijziging enz.

Apeldoorn * Scriba: A. Alkema, Magistratenveld, 307, 7327 LG, tel. 055-5420638; * *Eyang.cie.*: A.R. van der Woerd, Poortersveld 122, 7327 AG, tel. 055-5330069; * *Zendingencie.*: R.L.M. Faber-Sikkema, Warenargaarde 209, 7329 GC, tel. 055-5415291.

Persbericht

MeDaWo keert f 35.000 uit aan 12 christelijke instellingen ZWOLLE. De gereformeerde stichting **Meer** Daad bij het Woord heeft dit jaar f 35.000 kunnen uitkeren aan 12 christelijke organisaties. Dit bedrag is betaald uit de rente-opbrengst van renteloze leningen die beschikbaar worden gesteld door particulieren die optimaal gebruik willen maken van belastingfaciliteiten. De organisaties die dit jaar voor een bijdrage in aanmerking kwamen zijn: De Verre Naasten, Fundament, ZOA Vluchtelingen-zorg, Schoolvereniging Alkmaar, Kuria, Redt een Kind, De Brug, SSRO, De Rots, Opvang Stadskanaal en Goes en Bralectah. De keuze van de organisaties wordt vooral bepaald door het advies dat gevraagd wordt aan de verstrekkers van de leningen. Ondanks de lage rente heeft de stichting nog een goed rendement weten te realiseren door gebruik te maken van hoogrentende spaarrekeningen. Vorig jaar kon MeDaWo nog f 50.000 uitkeren. De daling van het bedrag wordt vooral veroorzaakt door een verdere daling van de rente. Dit jaar voert de stichting een advertentiecampagne om meer bekendheid te geven aan de fiscale voordelen, waarvan op deze wijze gebruik kan worden gemaakt. Belangstellenden kunnen informatie aanvragen bij de administratie van de Stichting; telefoon 038-3764871.

In deze artikelenserie bespreek ik het cahier 'Lied tegen het licht' van dhr. en mw. Vreugdenhil. Het vorige artikel handelde in het bijzonder over wat de schrijvers in hoofdstuk 3 betogen over het 'kerkelijk jaar' en de term 'gedenken'.

In de hoofdstukken 4 en 5 gaat het vooral over de theologische uitgangspunten van de vijf dichters die veel liederen voor het *Liedboek* hebben geschreven. Deze groep dichters (Willem Barnard, Jan Wit, J.W. Schulte Nordholt, Ad den Besten en Muus Jacobse) wordt wel aangeduid met de naam 'Het Landvolk'. Hun liederen zijn volgens de auteurs pas goed verstaanbaar en verklaarbaar tegen de achtergrond van de theologie van K. Barth en de zogeheten taaltheologie van K.H. Heeroma. De barthiaanse en taaltheologische leer, die volgens de auteurs als 'de wortels van het Landvolkdenken' (93) beschouwd moet worden, wordt in hoofdstuk 5 beknopt beschreven. Dat resumé vinden de scribenten zinvol omdat die leer 'het religieus beleven vult op de achtergrond van driekwart van het LIEDBOEK' (101).

Onterecht

Met dhr. en mw. Vreugdenhil ben ik eens dat de Landvolkdichters niet gereformeerd waren en op cardinale punten mijlenver van ons afstaan. Maar ik wil er wel op wijzen dat wat de auteurs de dichters aan opvattingen toedichten, lang niet altijd terecht is. Ik noem drie voorbeelden.

De auteurs beweren dat de Bijbel door de Landvolkdichters niet als

openbaring gerespecteerd zou worden. Daarbij baseren dhr. en mw. Vreugdenhil zich op artikelen van L.L. Bouwers uit 1976. Het vreemde is dat ze geen melding maken van de schriftelijke reactie van Ad den Besten hierop, die ook in die artikelenserie werd gepubliceerd. Den Besten schrijft dat hij zich 'in het geheel niet' kan vinden in wat Bouwers op dit punt had betoogd: 'Onze "Mythologisering" put zeker niet uit de overtuiging, &t de bijbel geen openbaring zou zijn'.²¹ Dhr. en mw. Vreugdenhil melden dat Barnard c.s. de Bijbel als een verzameling niet gebeurde, mythologische verhalen opvatten. Ook dat standpunt uit de jaren '70 moet herzien worden, zoals A.F. Troost onlangs nog in zijn dissertatie heeft aangetoond.²² In het verlengde hiervan vind ik het ook onbegrijpelijk dat de scribenten de *Liedboek*-dichters typeren als mensen die bijbelverhalen slechts voor 'horizontalistische' boodschappen gebruiken (92vv). Het geeft trouwens al te denken dat momenteel 'in de grote protestantse kerken' het *Liedboek* bekritiseerd wordt omdat het juist te bijbels-theologisch en te 'verticaal' is.

Als derde voorbeeld wijs ik op de stelling van dhr. en mw. Vreugdenhil dat in de liederen van het Landvolk je nooit zult horen over verzoening door Christus' offer (96).

Dit is gewoon niet juist. Termen als 'verzoening', 'vrijspraak' en 'vergeving' tref je inderdaad niet vaak aan in de liedteksten van het Landvolk. Maar op meer dan één plaats komt de zaak (dus: zonde, schuld en vergeving door Christus' bloed) wel degelijk en onverbloemd ter sprake. Zie bijvoorbeeld gezang 45, 102, 105, 129 en 134. De schrijvers betogen ook dat de Landvolkdichters Christus niet zouden beschrijven als Degene die in onze plaats de toom van God gedragen heeft; Hij zou slechts als ons grote voorbeeld laten zien hoe de mens bedoeld is, in nederigheid en zelfopoffering (92-93, 96). Wie zowel de oorspronkelijke als de vertaalde liedteksten van het Landvolk overziet, ontdekt dat de kern van het evangelie (Christus' lijden, sterven en opstanding om mensen te verlossen van zonde en dood) op veel plaatsen klip en klaar naar voren komt.

Relevantie

Naar mijn oordeel wordt in het cahier dus geen goed en evenwichtig beeld gegeven van het *Liedboek* én van de theologische achtergronden van het Landvolk. Maar nog afgezien daarvan is het zinvol de vraag aan de orde te stellen in hoeverre al die theologische achtergronden relevant zijn voor het beoordelen van de liederen. Al eerder heb ik in dit blad de vraag ontkennend beantwoord.²³ Na lezing van dit cahier ben ik niet van mijn ongelijk overtuigd.

Dhr. en mw. Vreugdenhil hebben ontdekt dat veel liederen 'gekleurd' zijn door dwalingen van de kerk in de loop der eeuwen. En ze zijn er huiverig voor zulke liederen in te

voeren (120). Wat ik in het cahier mis is een **pleidooi** om onze psalmberijming en de huidige **gezangbundel ook** nog maar eens grondig te screenen op door 'ketterijen gekleurde liederen'. Want wie vanuit dezelfde invalshoeken **met dezelfde methodiek** als de auteurs het huidige kerkboek gaat beoordelen, moet zeer veel liederen daaruit schrappen.

In het artikel 'Het toetsen van de **gezangen(lijst)**' uit De Reformatie van 13 juni j.l. heb ik een aantal voorbeelden genoemd van liederen die we zouden moeten verwijderen. Daarom volsta ik **hier met een** nog niet genoemd sprekend voorbeeld. Een terugkerend bezwaar dat bij diverse gezangen aangetekend wordt is dat bij **de Liedboekdichters de** grens tussen kerk en wereld verwaagd (67, 92, 95-97). In verband hiermee wordt gewezen op de toekomstvisie van het **Landvolk**: 'het 'rijk' van God, waar ('horizontale') gerechtigheid woont, zal in de harten van **oprechte** christenen beginnen, zich geleidelijk uitbreiden tot de hele mensheid en zo uiteindelijk overwinnen' (96). 'Gods koninkrijk wordt vervuld in menselijke rechtvaardigheid op aarde' (100). Kortom, het bijbelse begrip 'Koninkrijk Gods' wordt in de visie van de **Liedboekdichters** gekenmerkt door **horizontalisme** en heilsuniversalisme, aldus dhr. en mw. Vreugdenhil.

We laten de **(on)juistheid** van die stelling in het midden, maar slaan wel ons **Gereformeerd Kerkboek** op bij gezang 35: 'Dankt, dankt nu allen God' van M. Rinckart. De vertaling van dit lied is van Jan Wit. In **de derde strofe staat** de versregel: 'de toekomst is **zijn rijk**'. Dat element is **door Wit** aan de oorspronkelijke **tekst** toegevoegd. Dit betekent dus dat op de achtergrond van deze versregel de hele toekomstvisie van het Landvolk staat die in de brochure wordt geresumeerd! Wanneer wij vinden dat **deze** toekomstvisie verhindert dat **we** bepaalde liederen uit het Liedboek gaan gebruiken, dan moeten **we consequent**

zijn en alsnog gezang 35 uit het kerkboek verwijderen. Wie protest **aantekent** tegen bijvoorbeeld het vermeende horizontalistische lied 'Zolang er mensen zijn op aarde', moet dat zeker **ook** doen tegen 'Dankt, dankt nu allen God'.

Wat ik maar zeggen wil is, dat we zowel nu als in het verleden al volop 'gekleurde' liederen zingen. Voor alle duidelijkheid: ik beweer niet dat we 'het' toch al **verkeerd** doen, en dat we daarom wel op **die** voet voort **kunnen** gaan. Ik wil **echter** aangeven dat de zanger Liederens die hij zingt tot op **zekere** hoogte interpreteert vanuit zijn eigen leefwereld en met behulp van zijn persoonlijke denkbeelden. En dat is iets **waar** de scribenten van het cahier geen rekening mee houden. Ze verdisconteren niet dat een lied mede 'betekenis' krijgt in relatie met de gebruiker, die het lied met **een** rijke bagage aan opvattingen en **ervaringen** ontmoet.

Laat ik het met een voorbeeld verduidelijken. Geen **vrijgemaakte** kon in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog **psalm 124** zingen, zonder de kerkelijke gebeurtenissen uit 1944 daarbij in gedachten te **krijgen**. Het was duidelijk **wie** de 'vogelvangers' uit vers 4 waren en **welke 'strik'** losbrak; deze begrippen werden automatisch zo ingevuld. Dat **synodaal-gereformeerden** een andere **invulling** gaven, behoeft geen betoog. Op gelijke wijze zal Jan Wit bij de versregel 'Hij spreekt nog altijd voort' (LvK 1:1) **taaltheologische** gedachten **hebben** gehad. Maar **gereformeerden** zullen **deze** regel **schriftuurlijk** duiden. Daarvoor hoeven helemaal geen ingewikkelde denkpatronen gevolgd te worden: dat gaat vanzelf. Daarom heeft niet **alleen ons** deputaatschap **Kerkmuziek**, maar **ook de** **nederlands gereformeerde gezangencommissie** verschillende liederen geaccepteerd die **taaltheologische** notities zouden bevatten (o.a. **Lied 1, 7 en 30**) en die we daarom volgens het cahier **wouden** moeten verwerpen.

In het algemeen overtuigen de auteurs niet in het aanwijzen van pertinent **ongereformeerd** gedachtegoed in liederen die door deputaten Kerkmuziek geselecteerd zijn. Ze wijzen in de meeste gevallen hooguit op liederen die vanuit bepaalde theologische opvattingen verkeerd ingevuld **kunnen worden** en wellicht ook zo **bedoeld** zijn.

Maar wanneer dat betekent dat we al die liederen **moeten** afkeuren, **dan** moeten **we ook** ons huidige kerkboek weer om deze reden ter discussie **stellen**. Want je kunt – **om maar** een voorbeeld te geven – een verhaal houden over het **Verlichtingsdenken** van Hieronymus van Alphen, waardoor zijn lied 'Nooit kan 't geloof teveel verwachten' voor ons opeens **ongereformeerd** wordt. Trouwens, **we** zouden ten behoeve van ons **kerkboek** op zoek **moeten** naar nieuwe berijmingen voor in ieder geval de psalmen 12, 18, 40, 57, 66, 119 en 147. In deze **psalmen** kom ik elementen tegen die door de **Landvolk-berijmers** zonder twijfel onschriftuurlijk bedoeld zijn. Tenslotte: de auteurs zeggen herhaaldelijk dat de theologische opvattingen, die zij in **notedop** moeten uitleggen, **niet** makkelijk **weer** te geven zijn (94, 97). Welnu, ik ben bereid veel te geloven, maar niet dat een ingewikkelde theologie, die zelfs in een cahier van Woord & Wereld nauwelijks uitgelegd kan worden, wel duidelijk uit die liederen blijkt en **ook** nog **eens** via die liederen verspreid zou (kunnen) worden.

Criteria

Hoofdstuk 6 uit het cahier handelt over criteria bij het toetsen van gezangen. De waarde van het hoofdstuk is met **name** dat de auteurs **criteria** bijeengebracht hebben die in diverse kerkgenootschappen ontwikkeld zijn. De schrijvers presenteren de criteria als bruikbare **handreikingen** om gezangen te **toetsen**. Richtlijnen die binnen de Gereformeerde Bond, de **Nederlands Gere-**

formeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken gehanteerd zijn, worden gebruikt als 'verduidelijking' van de richtlijnen die door de Generale Synode van Kampen 1975 zijn ontwikkeld. Over al die criteria zou erg veel te zeggen zijn en dat zal in de nabije toekomst ook zeker gebeuren. Al was het alleen al omdat *het* deputaatschap Kerkmuziek – gezien de synode-opdracht – er in haar rapport vast en zeker op in zal gaan. Bovendien zijn er lezers van *De Reformatie* die hun gedachten bierover op papier hebben gezet en naar de redactie hebben gestuurd. In een apart artikel hoop ik daar binnenkort nader op in te gaan. Voor dit moment volsta ik met de opmerking dat de bruikbaarheid van de criteria die in het cahier geresumeerd worden mij niet erg groot lijkt. Aan richtlijnen waar je alle kanten mee uit kunt, hebben we nu eenmaal niet zoveel. Toch tref ik dat soort uitgangspunten zeer vaak aan. Ik noem een paar voorbeelden van criteria die door de Generale Synode van Kampen 1975 zijn vastgesteld.

Een criterium was dat de tekst 'gezien zijn aard, plaats en functie in de Schrift in aanmerking[moet] komen voor zang in de liturgie'. Bij de bespreking van het cahier is gebleken dat je dit criterium kunt onderschrijven, maar toch liederen totaál anders kunt beoordelen. Bijvoorbeeld: liederen waaraan een vermanende gedeelte uit de profeten of apostolische brieven ten grondslag ligt (zie eerste artikel). Een ander criterium van 'Kampen 1975' is dat een lied 'een waardevolle aanvulling op de Psalmen' moet zijn en niet 'mag leiden tot onderwaardering van de Psalmen' (*Acta Kampen 1975*, art. 424). Maar met dit criterium kun je elk gezang zowel negatief als positief beoordelen.

'Het lied moet zonder schade voor het geheel in gedeelten te zingen zijn' luidde het volgende criterium. Nog afgezien van de vraag of het een verdedigbare liturgische visie

achter schuilgaat, komt het mij voor dat *elk* lied dat in strofen is ingedeeld aan de voorwaarde voldoet. Trouwens, moeten we op grond van dit criterium gezang 3 en 4 niet uit ons kerkboek schrappen? En sluit het de weg niet af naar het zingen van onberijmde psalmen, dat uit het oogpunt van tekstgetrouwheid verreweg te prefereren zou zijn? Een volgend voorbeeld: 'De berijming moet zo mogelijk van een dichtertelijke kwaliteit zijn'. De woorden 'zo mogelijk' maken dit criterium overbodig en onhanteerbaar. Op grond van dit criterium kun je gezangen immers altijd afkeuren of voor hetzelfde geld goedkeuren.

Samengevat geloof ik dat het ontwikkelen van bruikbare criteria nog een zeer lange en moeizame weg zal worden. Eigenlijk ben ik van oordeel dat je hooguit wat algemene uitgangspunten kunt formuleren. Het is m.i. daarom nog maar de vraag of de auteurs niet wat al te voortvarend aan hun lezers gereedschap (lees: criteria) aanprijzen. Want juist over dat aanbevolen gereedschap moet nog flink *doorgesproken* worden. En het lijkt mij niet acceptabel wanneer men liederen afkeurt op grond van criteria die over *enig* tijd niet de toets der kritiek hebben kunnen doorstaan en dus ongeldig zijn.

Conclusie

De auteurs hadden met hun cahier twee doelen voor ogen: het bieden van een handreiking bij het toetsen van gezangen, en het opgang brengen van een discussie over de vraag wat een goed kerklied is. Ten aanzien van beide doelstellingen biedt het cahier inderdaad genoeg stof. Maar de kwaliteit van het gebodene is onvoldoende. En dan heb ik het niet over verschil van opvatting, maar over kennis van zaken, over feitelijke gegevens. Ook worden meer dan eens bepaalde zaken zo gekleurd en ongenueanceerd voorgesteld, dat je onmogelijk nog kunt

spreken van bruikbare, objectieve voorlichting. De discussie is er ook niet mee gediend, want op deze manier ~~zet~~ je lezers op het verkeerde been en overtuig je opposenten toch nooit.

Een ander fundamenteel bezwaar dat ik tegen de brochure heb is het volgende. In het cahier worden de gezangen niet zozeer tegen het licht van Gods Woord gehouden, zoals beloofd werd, maar tegen het licht van wat door gereformeerden in de jaren '70 betoogd werd. Opvattingen uit de jaren '70, zoals die vastgelegd zijn in artikelen, boeken, acta's en deputatenrapporten, worden gepresenteerd als de enige ware gereformeerde visie op de liturgie en het kerklied. Gereformeerden hebben sindsdien vanuit Schrift en belijdenis echter verder nagedacht. Maar aan die doordenking wordt nauwelijks serieus aandacht besteed. Laat staan dat de lezers daarvan een correct beeld krijgen om als handleiding bij het toetsen te gebruiken. Eerder worden 'andersdenkende' vrijgemaakt afgeschilderd als mensen die (onbewust en ongetwijfeld ook: onbedoeld) allerlei ongereformeerd gedachtegoed omarmen en binnen de kerkmuren halen.

Een derde bezwaar is dat het cahier op diverse plaatsen *meer* een actie-pamflet is dan een handreiking voor het toetsen van gezangen. Ik bedoel dat meer dan eens recente synode-uitspraken *omweg* genegeerd worden, of zelfs aangevochten worden zonder dit expliciet te vermelden. (*Het* gaat hier dus om zaken die de kerken gezamenlijk hebben *blo*ten, en die *geldig* zijn totdat een synode anders beslist.) Ook wijs *£* op de nadrukkelijke oproep van de auteurs in het laatste hoofdstuk tot het indienen van bezwaarschriften bij de synode van Leusden. *Om* de drempel daartoe wat te verlagen, worden zelfs bouwstenen aangereikt voor de bezwaarschriften (118-119). Kennelijk gaan de auteurs ervan uit dat

hun bezwaren tegen de liederen ook door iedereen gedeeld worden. Hun bedenkingen hebben mij er echter niet van overtuigd dat deputaten Kerkmuziek voortdurend hebben liggen slapen en als gevolg daarvan allemaal ongereformeerde Liederer vrijgegeven hebben.

Op basis van de methode en informatie van de auteurs moeten we uit ons huidige kerkboek menig lied alsnog verwijderen. Als bouwsteen voor de bezwaarschriften hadden de auteurs dus ook dienen te noemen dat 'we' bezwaar moeten aantekenen tegen liederen uit het *Gereformeerd Kerkboek*.

De oproep tot het indienen van bezwaarschriften roept bij mij de vraag of het cahier eigenlijk wel een 'handreiking voos het toetsen van gezangen' is en wil zijn. De auteurs hebben de gezangen immers (globaal) al voor hun lezers getoetst en geconcludeerd dat er bezwaarschriften ingediend moeten worden. Hebben we dus wellicht een 'handreiking voor het indienen van bezwaarschriften' tegen specifiek *Liedboek*-liederen in handen?

Tot slot. Aan het einde van hoofdstuk 5 spreken de schrijvers de wens uit dat 'vooral veel theologen er tijd en energie in willen steken om hun kennis van de bijbel en de gereformeerde leer aan te wenden met betrekking tot het kerklied. Daar is dringend behoefte aan. Want de lof op onze Heer en Heiland is in het geding' (105). Na lezing van dit cahier sluit ik me van harte bij deze wens aan.

¹ L.L. Bouwers, 'Gewassen van het landvolk', *Radix*, 4e jrg no. 2 (april 1978), 95-96.

A.F. Troost, *Dichter bij het geheim*. Zoetermeer 1998, 332.

¹ 'Het toetsen van de gezangen (lijst) 1', *De Reformatie*, jrg 73, nr 36 (13 juni 1998), 755.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Programma Schooldag 1998

BOVENKERK

10.00 uur Ds. G. Zomer Jzn (leider)
Prof. drs. J.A. Meijer: Blijvend rustpunt
Prof. dr. C.J. de Ruijter: In de Kerk of in de Hemel?

14.00 uur Prof. dr. J. van Bruggen: Verzoendag en hemelrijk
Ds. A. de Snoo (curator)

BROEDERKERK

10.00 uur Ds. P.H. van der Laan (leider)
Prof. dr. J. van Bruggen: Verzoendag en hemelrijk
Drs. A.L.Th. de Bruijne: Verzoenen of afzoenen

14.00 uur Prof. dr. C.J. de Ruijter: In de Kerk of in de Hemel!
Drs. J. Luiten (curator)

BURGWALKERK

10.00 uur Ds. F.J. Bijzet (leider)
Prof. dr. C.J. de Ruijter: In de Kerk of in de Hemel?
Drs. M.J. Rittersma: Beste Bruggenbouwer!

14.00 uur Prof. drs. J.A. Meijer: Blijvend rustpunt
Ds. M.J.C. Blok (curator)

KERKGEBOUW GEREFORMEERDE GEMEENTE

10.00 uur Ds. A. de Jager (leider)
Drs. M.J. Rittersma: Beste Bruggenbouwer!
Prof. drs. J.A. Meijer: Blijvend rustpunt

14.00 uur Drs. A.L.Th. de Bruijne: Verzoenen of afzoenen
Ds. C.J. Smelik (curator)

NIEUWE KERK

10.00 uur Student Martijn Horsman (leider)
Drs. A.L.Th. de Bruijne: Verzoenen of afzoenen
Prof. dr. J. van Bruggen: De toekomst heeft een deur

(Jeugdsamenkomst)

13.45 uur Student Frits Geerds (leider)
Drs. C.J. Haak: Vrijuit - jij ook?!
(Verzoening en zending)

Drs. H. Drost (curator)

Thema: "Verzoening"

EN HET WETENSCHAPPELIJK KARAKTER VAN DE KAMPER OPLEIDING

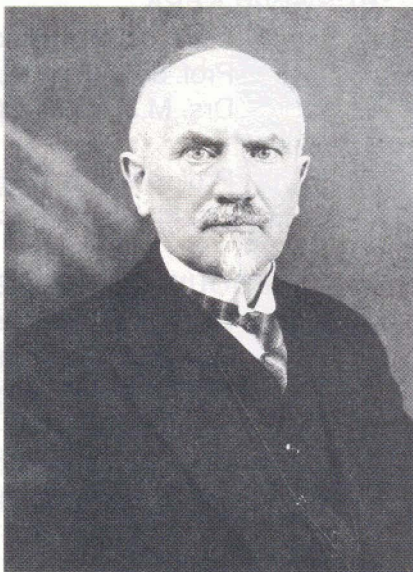
Uit het ADC

In 1917 benoemde de generale synode van de *Gereformeerde Kerken*, gehouden te Rotterdam, dr. Seakle Greijdanus (1871-1948) tot hoogleraar voor de *nieuwtestamentische vakken*, als opvolger van de geëmeriteerde prof. L. Lindeboom (1845-1933). Na de benoeming van de dogmaticus dr. A.G. Honig (1864-1940) in 1903 en van de oudtestamenticus dr. J. Ridderbos (1879-1960) in 1912, werd met de benoeming van Greijdanus de derde theologische leerling van de Vrije Universiteit verbonden aan de Theologische School te Kampen.

Dit feit duidde op een voortgaande integratie en samenwerking van de A- en B-richting binnen de Gereformeerde Kerken, ook bij het voortbestaan van twee verschillende predikantsopleidingen. Desondanks bleven er op dit gebied door de jaren heen twee wensen bestaan, die bij de Vereniging in 1892 en ook in later jaren niet werden verwirklijkt. Enerzijds hoopten sommigen eens tot één opleiding te kunnen geraken, anderzijds streefden sympathisanten van de Theologische School naar een positie van deze opleiding, die gelijk stond aan die van de theologische faculteit van de Vrije Universiteit. Ook Greijdanus kreeg met deze situatie te maken en koos daarin duidelijk positie.

Honig en Colijn

Nadat jaren weinig over de verhouding tussen Kampen en Amsterdam was vernomen, werd zij in de jaren twintig weer aan de orde gesteld binnen de kerken. Naar aanleiding van het in 1922 door H. Colijn

Prof. Dr. S. Greijdanus, rector Theologische Hogeschool, cursusjaar 1931-1932.
(Foto: ADC, Kampen).

(1869-1944) als directeur van de Vrije Universiteit aangesneden vraagstuk van de uitbreiding van de universiteit, en naar aanleiding van de voorgenomen verbouwing en uitbreiding van het gebouw van de Theologische School, bezocht de Kamper hoogleraar A.G. Honig

Colijn om de eenheid van de theologische opleidingen te bepleiten.' Colijn stelde deze zaak aan de orde binnen de kring van de Vrije Universiteit – zonder succes overigens –, maar te Kampen zweeg Honig over zijn initiatief. Greijdanus reageerde daarom verbaasd, toen zijn Amsterdamse collega-nieuwtestamenticus prof. dr. F.W. Grosheide (1881-1972) hem zijn mening vroeg over deze poging:

Ik vernam voor het eerst uit uw brief – en alzo niet zonder bevreemding – dat men hier weer eene poging zou willen doen, om tot die eenheid te komen. Ge begrijpt hieruit wel, dat aan de geruchten te Amsterdam over deze zaak alle goede grond ontbreekt. Hoe zulke geruchten opkomen, is mij geheel onbekend. Wij als professoren hier hebben zelfs nooit over het doen van zulk eene poging gesproken.

Hij gaf Grosheide echter tevens zijn opinie over deze mogelijkheid: 'Ik denk, dat wij allen onder de huidige omstandigheden zulk eene poging niet wenschelijk oordeelen zouden. In elk geval is dat mijne persoonlijke meening. Wat dat aangaat, komen onze beide opinies wel overeen.'

Promotierecht

Dit initiatief stierf een stille dood, maar anders stond het met verzoek om verlening van het promotierecht aan de Theologische School, dat de Kamper studenten in 1925 deden aan de kerken. Diverse kerken brachten dit verzoek op de agenda van de synode van 1927. Met de herinnering aan oude conflicten

rondom deze kwestie **in** gedachten, **en** met de wens zo kort na de **kerkscheuring** van 1926 de eenheid te bewaren, schreef **Grosheide** in De Reformatie van 17 juni 1927 deze **agendering** te betreuren. **Amsterdam** was een universiteit, **Kampen** een **predikantenopleiding** en zo moest het blijven, **zette** hij uiteen, want het verlenen van wetenschappelijke **graden** door **Kampen** wu het eigen karakter van de School als praktijkopleiding te niet doen. Greijdanus had reeds vóór zijn **benoeming** een ander standpunt **in** deze kwestie ingenomen en lichtte dit nu aan Grosheide **toe** in reactie op zijn Reformatie-artikel:

Mijns inziens is de vorming te **Kampen** **in wezen** gelijk aan die te **Amsterdam**, in uw taal gesproken: universitair. Over het **essentiele** der opleiding **beslist** niet, of de inrichting, **waaraan** zij gegeven wordt, slechts uit ééne faculteit bestaat, dan wel uit meer, maar daarover **wordt** beslist door het **karakter** van het onderwijs zelf.

En daargelaten nu, wat het reële karakter van het onderwijs te **Kampen** nu is, indien het feitelijk niet zou zijn, wat ik aanduidde, dan **zou** het zo moeten worden, omdat de Theologische School **moet** geven de wetenschappelijke vorming van aanstaande dienaren des **Woords**.³

Volgens **Greijdanus** stelden de critici van dit standpunt in feite, dat een wetenschappelijke opleiding **aan** de Kamper School niet **méér** was dan een liefhebberij, die de kerken **ook** wel konden nalaten. Hij **was** daarentegen van mening, dat zowel volgens vroegere synodale **uitspraken**, als krachtens hetgeen vereist wordt **voor** het **predikantschap**, een wetenschappelijke **vorming** en opleiding **noodzakelijk** was.

Greijdanus betoonde zich met deze opvatting een **rechtgeaarde** oud-leerling van rector F.P.L.C. van Lingen (1832-1913) van het Zet-

ten gymnasium, dat hij van 1891 tot 1895 bezocht. **Van Lingen** had immers in 1889 de dolerende kerken de noodzaak van een gedegen **predikantenopleiding** voorgehouden; het in groten getale toelaten van slecht geschoolde **oefenaren** moest leiden 'tot **grote** schade der godgeleerde wetenschap en **alzo** der kerken'.

Wetenschappelijke roeping

Nadat de generale synoden van 1927 en 1930 geen beslissing hadden genomen inzake de toekenning van het **promotierecht**, behandelde Greijdanus als rector op de Schooldag van 22 juni 1932 in zijn toespraak 'De wetenschappelijke roeping onzer Theologische School' de vraag, of het onderwijs aan de Theologische School **van mindere** graad mocht zijn dan het hoger onderwijs: 'Tegenover hare mogelijke bevestigende **beantwoording** stel ik, dat de opleiding tot den dienst des Woords **vanwege** het hoogheilig **karakter** van dien dienst de **hoogste** ontwikkelingen **vorming** eischt, en dat dus de opleiding **aan** de Theologische School **van** het hoogste wetenschappelijke gehalte moet zijn.' In de geest van **Van Lingen** hield hij zijn **gehoor** voor, dat het hoge karakter en de noodzakelijke, **ook** wetenschappelijke vereisten voor de dienst des Woords niet uit het oog verloren mochten worden, tot schade van de **kerk**, 'zoodat dus ook aan de Theologische School met **geene** mindere dan de **hoogst**-wetenschappelijke vorming tot dien dienst genoeg mag worden **genomen**.'

Greijdanus gaf hiermee lucht aan de sluimerende onvrede over het feit, dat bij het jubileum van de Vrije Universiteit in 1930 zowel door de rector-magnificus prof. dr. H.H. **Kuyper** (1864-1945) als door president-curator mr. Th. Heemskerk (1852-1932) toespelingen **waren** gemaakt inzake de juistheid van het verschil **nissen** de beide theologische **opleidingen**.

Greijdanus' koers week echter af

van die van sommige Kamper collega's, die de kracht van de School zochten in een verbreding van de invloed van de School **ook** buiten theologisch-kerkelijk terrein en geen heil zagen in oprakeling **van** dit oude twistpunt. Diverse **Schooldagbezoekers** en lezers **van** het **persverslag** van zijn rede betuigden Greijdanus echter dank, dat hij, **anders** dan men in de afgelopen jaren op de Schooldagen gewend was geweest, weer aandacht had gevraagd voor de School zelf.

Na de vrijmaking

Met betrekking tot het **wetenschappelijk** karakter **van de** opleiding en het promotierecht stond ds. K. Schilder aan de zijde van **Greijdanus**. **Ook** hij was **van** mening, dat het wetenschappelijk karakter van de Kamper opleiding tot haar **wezen** behoorde, wilden de kerken trouw blijven aan eerdere uitspraken door haar **gedaan** en aan de eisen die voor het predikantschap golden. Schilders benoeming te **Kampen** in de zomer van 1933 **kte** tekende dus een **versterking** van **Greijdanus'** positie, maar **het** had ook tot gevolg dat de **zelfbewuste** richting **aan** de School sterker werd en de standpunten inzake het promotierecht binnen het Kamper docentenkorps genuanceerder werden.

De besprekingen over dit onderwerp binnen het **verband** van de school en van generale synoden leidden **voor** 1944 niet tot een beslissing. Na de **Vrijmaking** werd **echter** door de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken het promotierecht aan de Theologische Hogeschool van deze **kerken** verleend, in overeenstemming met het standpunt van **Greijdanus** en Schilder in dit vraagstuk. Door middel **van** een stichting verkreeg **ook** de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken (synodaal) na de oorlog de mogelijkheid haar leerlingen de doctorsgraad toe te **kennen**. Daarmee **ging**, mede dankzij het optreden van Greijdanus, een

oude wens uit de kring van sympathisanten met de Kamper Hogeschool in vervulling, zij het helaas eerst na het uiteenvallen van de opleiding in tweeën.

In de AD' Chartasreeks van het ADC verschijnt deze maand de bundel *Leven en werk van prof. dr. S. Greijdanus*. Het eerste wemelaar van de bundel zal tijdens de ochtendbijeenkomst van de Schooldag op 30 september a.s. in de Bovenkerk te Kampen worden aangeboden aan de rector van de Theologische Universiteit, prof. dr. C.J. de Ruijter.

In het ADC, Broederweg 16, en in de bibliotheek van de universiteit, Groenestraat 160, is op de Schooldag een tentoonstelling over leven en werk van prof. dr. S. Greijdanus ingericht.

¹ 'Memorandum in zake bezoek van prof. Honig op 16 oktober jl. te Leersum' en A.G. Honig aan H. Colijn, 18 oktober 1922. *Archief-H. Colijn*. III~ Documentatiecentrum voor het Nederlands protestantisme

(1800-heden). Vrije Universiteit, Amsterdam (HDC).

² Greijdanus aan F.W. Grosheide, 15 december 1922. *Archief-F.W. Grosheide*. HDC. Greijdanus aan Grosheide, 2 juli 1927.

³ Greijdanus' opstelling in de discussie over het promotierecht werd van meet af aan gekenmerkt door zijn ontkennen, dat de wijze waarop de Vrije Universiteit of de Theologische School werd bestuurd, enige betekenis zou hebben voor de beantwoording van de vraag of deze opleidingen een wetenschappelijk karakter droegen. ⁴ Vgl. Greijdanus aan Grosheide, 5 december 1914: 'Door wetenschappelijke argumentaties, op wetenschappelijke gronden moet beslist worden, of aan een onderwijsinrichting principieel het promotierecht toekomt, of niet toekomt:

dat hangt af van den aard, van het karakter of wezen van zulk een inrichting. Het al of niet recht hebben op promotiebevoegdheid vloeit principieel voort uit het innerlijk bestaan van zulk eene inrichting, en niet uit de gezindheid van het consortium, dat zulk eene inrichting finantieel onderhoudt.' *Archief-Grosheide*.

⁴ *Acta der voorloopige synode van Nederduitsche Gereformeerde Kerken, gehouden te Utrecht 1889*, tweede gedeelte, Amsterdam, 1889, pag. 101.

De Bazuin, 24 juni 1932.

Dr. G. Harinck is directeur van het Archief en Documentatie Centrum van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen.

Ds. J. Van Amstel

Binnenkort verkrijgbaar

De rijkdom van de kinderdoop

pag., ing. f 10,75
80

Dordt in 't Lort

- is God afhankelijk van de mens? -
72 pag., ing. f 10,75

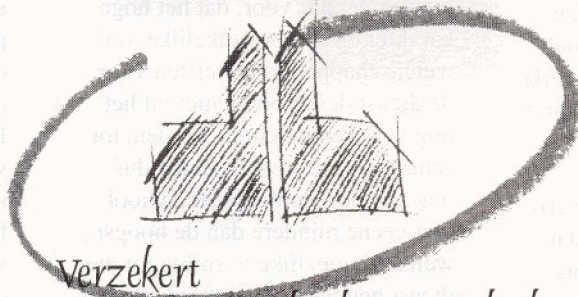
Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

Verkrijgbaar bij de boekhandel

donatus

Verzekert

van Avonddmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

Lied 285:

GEEF VREDE, HEER,
GEEF VREDELied
vandeweeke

Een gebed om vrede - zo kunnen we het lied van deze week kort typeren. Lied 285 werd gedicht door de doopsgezinde predikant Jan Nooter en voor het eerst gepubliceerd in de proefbundel *Psalmen* en Liederen uit 1963.

Het lied staat in een lange traditie van gezongen smeekbeden om vrede. Uit de Middeleeuwen stamt het antifoon 'Da pacem, Domine' ('Geef vrede, Heer, aan hen, die op U vertrouwen'), dat gebaseerd was op het apocriefe bijbelboek Jezus Sirach (36:18). Van Luther is het 'Verleih uns Frieden gnädiglich' bekend, dat lutheranen lange tijd als slot van de kerkdiensten gezongen hebben.

Evenals in Luthers gezang moet de term 'vrede' in het lied van Nooter verstaan worden zoals het in de Bijbel gebruikt wordt. 'Vrede' betekent dan niet alleen de afwezigheid van oorlog. In die betekenis komt het wel in de Schrift (o.a. Rom. 14:19, Gal. 5:22, Ef. 4:3, Jac. 3:18) en ook in het lied aan bod. Maar we moeten het begrip veel ruimer opvatten. 'Vrede' betekent dat de door God bedoelde orde in de wereld hersteld is en de mensen zijn zoals de Schepper ze van oorsprong bedoeld heeft. 'Vrede' (sjaloem, lett. 'welzijn') houdt de afwezigheid van al het kwaad in. Het staat dus tegenover begrippen als ellende, tegenspoed, twist en verdrukking. In het lied wordt 'vrede' concreet beschreven als het tegenovergestelde van onrecht en leugen (str. 1), lijden en angst (str. 2), onze strijd en pijn (str. 3), ons felle hart en onze boosheid (str. 4).

De derde strofe vormt letterlijk en figuurlijk het middelpunt van het lied. Het couplet verwoordt de reden waarom God aangeroepen

wordt: Hij is de vrede (vgl. 1 Thess. 5:22, Rom. 15:33, Ef. 2:14), Hij heeft voor ons geleden en ons zo de vrede gegeven, zodat wij vredestichters (Mat. 5:9) zouden zijn. Dat vormt de achtergrond voor

onze bede om welzijn voor de wereld en onszelf.

Vooraf uit de laatste strofe blijkt dat het vrede-bedreigende gevaar niet alleen van buiten komt, maar ook in onszelf zit. Er wordt gesproken over bekering van ons 'felle hart' en over het trotseren van onze boosheid (d.i. kwaadaardigheid, slechtheid, verdorvenheid). Om deze reden zou het lied aan het begin van de kerkdienst goed kunnen functioneren als 'schuldbelijdenis'. Wellicht nog beter is het gezang te gebruiken als 'kyrie-lied', dus als lied dat niet alleen onze persoonlijke zonde en schuld, maar de hele nood van de wereld voor Gods aangezicht brengt. In het lied wordt immers de nood van de hele scheping wereld onder woorden gebracht.

Daarnaast zou het lied ook geschikt als slotzang gezongen kunnen worden, dus vlak voor de zegen. Wanneer we op de drempel staan om het dagelijks leven weer in te gaan, bidden we om Gods vrede en nabijheid. En dat in de wetenschap: 'uw vrede wint de strijd!'

Melodie

De tekst heeft Nooter geschreven op de fraaie melodie van het oud-Nederlandse boetelied 'Ic wil mi gaen vertroosten' (zie Liedboek nr. 174). Dit lied (dus inclusief de melodie) werd aan het begin van deze eeuw bekend, onder meer door de bekende bundel Oude en nieuwe

zangen (1911) van S.M. van Woensel Kooy. In 1938 werd het lied opgenomen in de *Hervormde Bundel*. De melodie is geliefd, zoals ook blijkt uit het gegeven dat verschillende dichters er nieuwe teksten op schreven. De reden dat Nooter deze melodie koos voor zijn lied 'Geef vrede, Heer, geef vrede', was dat hij de melodie miste in doopsgezinde liedbundels.

De volkslied-achtige melodie wordt onder meer gekenmerkt door het gebruik van uitsluitend kleine toonafstanden (secunden en tertsen). De melodieregels 1, 3 en 6 circuleren eigenlijk om één toon. Deze toon heeft binnen de toonsoort een aparte functie: het is de zogeheten 'roeptoon'. Aan het begin van de genoemde regels wordt deze toon drie keer achter elkaar gezongen. Door deze toonherhaling krijgen deze regels een uitgesproken roepend karakter. De relatie tot de tekst zal geen nadere toelichting behoeven.

Het lied heeft een opbouw die we vaak aantreffen in kerkliederen. Geven we elke regel een letter, dan zien we de volgende opbouw A-B-A-B / C-D-E-B. Structuur-bepalend is vooral ook de tweede regel, die herhaald wordt in de regels 4 en 8.

Het roepende karakter van de melodie wordt mede veroorzaakt doordat de melodie pas vlak voor het einde, in de één na laatste regel het hoogtepunt bereikt. Vooral in de tweede strofe zijn tekst en melodie hier op gelukkige wijze met elkaar verbonden: wanneer in de tekst de roep het meest intens is, bereikt ook de melodie haar climax: 'O Jezus Christus, luister!'

Wat de uitvoering betreft, is het erg belangrijk om het lied vooral niet

285 Geef vrede, Heer, geef vrede

Wijze: Ik wil mij gaan vertroosten

Een devoot ende profitylck boecxken 1539

I Geef vre-de, Heer, geef vre - de,
de we - reld wil slechts strijd.
Al wordt het recht be - le - den,
de sterk-ste wint het pleit.
Ha on-recht heerstop aar - de,
de leu - gen tri - om-feert,
ont-luis-tert d - ke waar - 4
o red ons, ster - ke Heer.

2. Geef vrede, Heer, geef vrede,
de aarde wacht zo lang,
er wordt zo veel geleden,
de mensen zijn zo bang,
de toekomst is zo duister
en ons geloof zo klein;
o Jezus Christus, luister
en laat ons niet alleen!
3. Geef vrede, Heer, geef vrede,
Gij die de vrede zijt,
die voor ons hebt geleden,
gestreden onze strijd,
opdat wij zouden leven
bevrijd van angst en pijn,
de mensen blijdschap geven
en vrede stichters zijn.
4. Geef vrede, Heer, geef vrede,
bekeer ons felle hart.
Deel ons uw liefde mede,
die onze boosheid tart,
die onze mond leert spreken
en onze handen leidt.
Maak ons een levend teken:
uw vrede wint de strijd!

Jan Nooter, geb. 1922

gejaagd of onrustig te zingen. We moeten het zingen in een rustige, gaande beweging van halve noten: 'Geef vré-de, Héér, geef vré-de'. In het juiste tempo ontstaat tussen de regels voldoende ruimte om adem te halen.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Persbericht

De Nederlandse Gideons

(tegenwoordig de Bijbelvereniging)

De Bijbelvereniging voorheen De Nederlandse Gidw's bestaat vijftig jaar!

De vereniging wordt gevormd door allerlei mensen die het Woord van God liefhebben en dat aan anderen willen doorgeven. Vanaf 1948 worden Bijbels en Bijbelgedeelten neergelegd in hotels, motels, pensions, vakantieverblijven, ziekenhuizen, verpleeginrichtingen, gevangenis en op schepen. Alles bij elkaar al meer dan 140.000 Bijbels!

Dit vijftigjarig jubileum wordt gevierd op de jubileum jaarvergadering op 10 oktober 1998 in Utrecht, Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65, aanvang 14.00 uur. Op het programma staat een lezing 'Rond de nieuwe Bijbelvertaling'. Aan een nieuwe vertaling van de Bijbel wordt gewerkt door het Nederlands Bijbelgenootschap samen met de Katholieke Bijbelstichting. In de toekomst, als het vertaalproject is afgerond, hoopt de Bijbelvereniging van deze vertaling gebruik te maken. Verder hoopt dr. S. Noorda, voorzitter van de begeleidingscommissie van het vertaalproject, alles te vertellen over de stand van zaken. Wilt u het laten weten als u op de jaarvergadering wilt komen: Bijbelvereniging voorheen De Nederlandse Gideons, Postbus 1124, 2340 BC Oegstgeest.

Wilt u de vereniging steunen in de verspreiding van Bijbels: voor slechts f 25,- kan de vereniging namens u ergens een Bijbel neerleggen: rekeningnr. 539898 t.g.v. Bijbelvereniging v/h De Nederlandse Gideons, Postbus 1124, 2340 BC Oegstgeest.

N

nieuw uitgekomen

We kondigen hier kort enkele nieuw uitgekomen boeken aan.

Mogelijk komt ons blad in een bredere bespreking op één of meer titels nader terug.

De Bijbel en de Toekomst, Een blij vooruitzicht voor wie gebot door Prof. Dr. J. van Genderen

De schrijver tracht in dit populair-wetenschappelijke boek een beknop overzicht te geven van wat de christelijke toekomstverwachting inhoudt en in te gaan op tal van actuele vragen. Er wordt een veelheid van thema's aan de orde gesteld. Om er enkele te noemen: de nadering van het jaar 2000, de toenomen interesse voor de leer van de reïncarnatie, de troost bij het sterven van gelovigen, de tekenen van de eindtijd, de kwestie van het duizendjarig rijk
Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, f 34,95 (174 blz.)

Experimentele filosofie, Geschiedenis van de natuurkunde vanuit een wijsgerig perspectief door Dr. M.D. Stafleu. Beginnend met de tijd van Newton behandelt dit boek de betekenis van het experimentele onderzoek en de betekenis van de wereldbeelden die tot het begin van de Eerste Wereldoorlog een rol hebben gespeeld in de natuurkunde.
Buijten & Schipperheijn, f 35,00 (188 blz.)

Verzamelde opstellen door Prof. Drs. J.P. Lettinga.

Bevat o.a. 'de tale Kanaäns' (inaugurele rede); Psalm 82. De levende God en de stervende afgoden (afscheidscollage); De uitdrukking 'de Zoon des mensen'; Davids rouwklacht over Saul en Jonathan; Hanna's Magnificat; De weergave van de Godsamen in een bijbelvertaling; MENE TEKEL UFARSIN. De weergave van het schrift op de wand in een bijbelvertaling.
Uitgave van de Publicatiecommissie van F.Q.I. f 8,00 (73 blz.)

JOIN, 10 eigentijdse jongerendiensten in detail door R. Kuijpers en W. Rozema.

In 1997 startte in Zwolle een project met 'alternatieve jongerendiensten'. Jongeren werden daarin uitgenodigd mee te doen en iets van zichzelf te laten zien. De opzet van tien jongerendiensten wordt in dit boek in detail besproken.
Voorhoeve-Kampen f 18,50 (95 blz.).

Kerkbladen.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

M

meegelezen

Winnen

In de tijd van het wereldkampioenschap voetballen schreef ds. Pieter Boomsma in het Centraal weekblad van 17 juli over winnen:

Hoe diep en puur zal de emotie zijn wanneer Jezus zich als overwinnaar toont? Het is niet te verwachten dat, wanneer Hij komt, de hele wereld uit z'n dak zal gaan. Dat de wave over de aardbol gaat. Maar voor een groot aantal mensen zal er, na de eerste verwarring, wel dat heel diepe en sterke gevoel van vreugde zijn. Eindelijk zien we Hem komen. Eindelijk breekt door wat Hij begonnen is. Eindelijk zal zijn overwinning merkbaar en zichtbaar worden. Gevangenen vrij, blinden ziende en God alles in allen. Wat er aan tranen is, wordt door de Heer zelf afgeveegd. Honger, ziekte, onrecht, dictatuur en noem maar op – alles waardoor mensen geen leven hebben – het verdwijnt radicaal. Geen spoor meer van te vinden. Vrede, vreugde, ruimte, licht, leven. En alles draait om Jezus. Hemel en aarde horen weer naadloos bij elkaar. Dat is vreugde. En dwars door alles heen is er nu en dan al iets van te zien. Dat is ook de bedoeling. Wij zouden vergeten wat ons te wachten staat als niet nu en dan zo'n teken van Gods Koninkrijk te zien was. God vraagt ons om, als zijn medewerkers, als het ware vooruit te lopen. Om, anders dan dat in deze wereld normaal is, te doen wat ons mogelijk is om te laten zien hoe het straks wordt. Om nu niet te wennen aan alles wat niet bij dat Koninkrijk hoort, maar als 'burger van dat Koninkrijk' in deze wereld een beetje gek te zijn. Meer te doen

OVERWEGING

heeft u wel eens overwogen om een advertentie in De Reformatie te plaatsen?

Bel 0113 - 21 55 91

dan het gewone. Niet te slaven voor brood alleen. Ruimte te geven aan wie ons dat misschien **niet** gunt. Te blijven steunen, al roept iedereen dat het toch niets helpt.

En wie zo tegen de stroom van de tijd ingaat merkt het zo nu en dan: Jezus is overwinnaar! Zo **nu** en dan laat zich de vreugde dan even proeven. Een voorproefje van wat ons te wachten staat; van Wie er **aan** komt.

Ooit werden de **Ajaxieden** 'godenzonen' genoemd. **De** dochters en zonen van **G d** zullen langer weten wat winnen is.

Levend belijden nú

Waarom vragen **we** aandacht voor de belijdenis in het kerkelijk gesprek? Daarover schreef drs. N. Stam in het Hervormde **Confessioneel** (zie **ons** vorige nummer). Op 28 augustus ging hij verder. Bij belijdenis gaat het ons niet in de eerste plaats om wat oude geschriften zeggen, maar om een levend belijden nú. We moeten ons duidelijk uitspreken voor (pro):

Vóór de tweede betekenis van **confessie** die met de eerste – **belijdenis**geschrift – verbonden is. Deze betekenis: het belijden zelf, het levende uitspreken van het geloof in God **en** Jezus Christus. **Deze betekenis nadert** die van de **Confessiones** van **Augustinus**: aanbiddende lofprijzing. Dit levende belijden is **wezenlijke** noodzaak voor de **Kerk**, **en** vloeit voort uit het woord van Christus: 'Op deze petra (de belijdenis: 'Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God') zal Ik mijn gemeente bouwen.' In het NT vindt men voortdurend dergelijke belijdenissen. Zo sterk is de relatie tussen **God** en het belijdende antwoord op zijn Openbaring, dat de Johannes-brief zegt: '... Iedere geest die belijdt dat Jezus Christus in het vlees gekomen is, is uit God; en iedere geest die Jezus niet belijdt, is **niet** uit God'. **Vandaar de** naam Kerk. **Zij is kuriakè**: van de Heer, Zijn eigendom. En zonder belijdenis daar-

van is zij niet. Wij zeggen dus vrijmoedig, dat het **ons** niet primair gaat om het citeren van geschriften, maar om het **levende belijden dat Jezus** Heer is, Zoon van God, met alle implicaties daarvan. Dat zonder dit belijden van 'Kerk' geen sprake is. Waar niet beleden wordt, is niet eens een Kerk, wat **men** ook anders pretendeert. Dit is actueel belijden op zich.

Calvinistisch

Ds W. van Gorsel zet in het **Gereformeerd Weekblad** van 4 september te genover rare opvattingen van wat 'calvinistisch' zou zijn de volgende karakteristiek:

Wat nu precies verstaan moet worden onder „Calvinisme“ is niet zomaar in een enkele zin te zeggen. Dat het de Heilige Schrift houdt voor het Woord van God is bijna vanzelfsprekend, en geen exclusief kenmerk, want het Sola Scriptura geldt ook voor de Lutherse traditie, terwijl **ook** bijvoorbeeld de evangelische beweging graag „bijbelgetrouw“ wil worden genoemd.

Beter is het op te merken dat **het Calvinisme niets anders beoogde dan de oorspronkelijke vorm van het Christendom**. Herhaaldelijk heeft Calvin zelf betoogd dat hij niet **een** nieuwe leer bracht, maar slechts de kerk wilde zuiveren van dwaling en ketterij, en niets anders op het oog had dan een **terugkeer naar de leer**, de dienst en de tucht van de Oude Kerk.

Kenmerkend voor het Calvinisme is, dat het opkomt voor de eer **van God op alle** terreinen van het leven. Ieder mens is geroepen tot onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan het Woord en de Wet van God. Vast **zichzelf** is niemand daartoe in staat! omdat wij, mensen, totaal verdorven zijn en voor God **doodschuldig** staan. Redding uit die verlorenheid is **alleen** mogelijk dankzij Gods genadige verkiezing en **door** het verzoenend **werk** van de enige Middelaar en Zaligmaker, Jezus Christus.

Hij verlost niet alleen van zonde en verderf, Hij vernieuwt ook ons leven door **Zijn** Heilige Geest.

Een **christen** behoort hier op aarde **zijn taak te** vervullen in gehoorzaamheid en tegelijk te leven in het besef dat hij op **reis** is naar een **ander en beter vaderland**. Van een tegenstelling tussen natuur en genade wil het Calvinisme niet weten.

Deze wereld mag gebruikt – niet misbruikt! – worden, en een **christen** behoort hier op aarde matig en Godzalig te leven, trouw te zijn op de plaats waar en in de functie waarin hij **door** God gesteld is, en tevens zijn leven te zien als een voorbereidingstijd voor de eeuwigheid.

De taak en de roeping strekt zich uit over alle **levensverbanden**: de kerk, de maatschappij, de **politiek**, enz., want we dienen op alle terreinen de eer van God te bevorderen. Als het goed is, dan **zijn** Gods **me-vereiniteit en onze verantwoorde-lijkheid me6 elkaar in evenwicht**.

Dat God alles in Zijn raad heeft bepaald, en **alle** dingen leidt en bestuurt, kan geen reden zijn om met de **armen** over **elkaar** te gaan zitten of zich met een boekje in een hoekje **terug** te trekken, want we mogen Gods mede-arbeiders zijn. Tegelijk is de mens bij al zijn activiteiten afhankelijk van de Heere, en kan hij zonder Hem niets **doen**.

Het zal duidelijk zijn dat dit alles ver afstaat van de realiteit van vandaag. Weliswaar gelden in onze samenleving vlijt, soberheid, spaarzaamheid, enz., als calvinistische **deugden**, maar dat is **toch** maar een slap aftreksel van wat het **Calvinisme** werkelijk beoogde. Evenmin kan het echte Calvinisme model staan voor een wettische levensstijl, waarin uitsluitend geboden en verboden gelden.

Kostelijke klassieke kinderversjes

Gegrond op Gods Woord en Waarheid voor huis en school, tds. J.H. Maatjes 32 pagina's, geniet f 6,00

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes, Tel. 0113-215591

